

การออกแบบและผลงานการออกแบบ

4.1 แนวความคิดในการออกแบบ

แนวความคิดในการออกแบบ โครงการ “วัดเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี” แบ่งตามหัวข้อที่ต้องพิจารณาออกเป็น 5 ประการ ได้แก่

- 4.1.1 แนวความคิดในเรื่องที่ตั้งโครงการ
 - 4.1.2 แนวความคิดในการวางผังโครงการ
 - 4.1.3 แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม
 - 4.1.4 แนวความคิดในการตกแต่งภายใน
 - 4.1.5 แนวความคิดในการตกแต่งภูมิสถาปัตยกรรม
- ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 แนวความคิดในเรื่องที่ตั้งโครงการ

การเลือกที่ตั้งโครงการ

ที่ตั้งโครงการ เสนอให้ตั้งอยู่ในบริเวณต่อเนื่องกับโครงการ “อุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี” ไปจนจรดแม่น้ำเจ้าพระยา ในเขตชุมชนย่านวัดอนงค์าราม การพิจารณาเลือกที่ตั้งโครงการเป็นไปตามคติในการสถาปนาพระอารามเฉลิมพระเกียรติพระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายใน จากการศึกษาพระอารามที่เลือกมาเป็นตัวอย่าง

การพิจารณาแบ่งเขตพื้นที่โครงการ

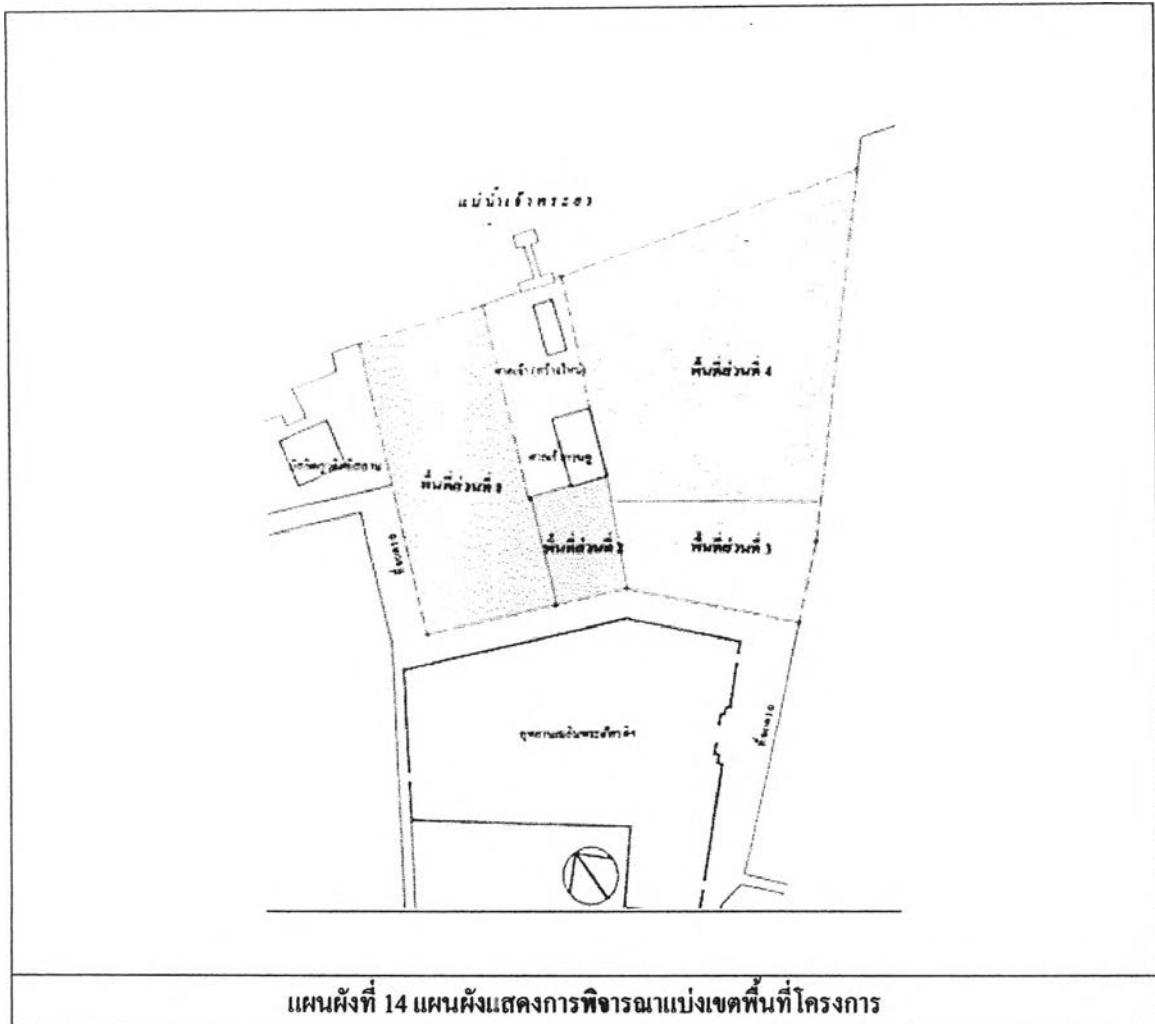
จากลักษณะพื้นที่ของที่ตั้งโครงการ ดังได้แสดงรายละเอียดแล้วในหัวข้อ 3.1 ประกอบกับการที่พระอารามในพระพุทธศาสนาโดยทั่วไป มักจะแบ่งพื้นที่ออกตามลักษณะการใช้งาน เป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนพุทธาวาส ส่วนสังฆาวาส และส่วนธรณีสงฆ์ หรือพื้นที่สาธารณประโยชน์ สำหรับพื้นที่โครงการ “วัดเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี” อาจพิจารณาจำแนกได้ ดังนี้

พื้นที่ส่วนที่ 1 เสนอให้เป็นพื้นที่ส่วนสังฆาวาส

ด้วยเหตุที่มีขนาดพื้นที่ไม่ใหญ่มาก (ประมาณ 3,600 ตารางเมตร) ตั้งอยู่ระหว่างอาคารทางศาสนาที่ตั้งอยู่ก่อนแล้วถึง 2 แห่ง ได้แก่ มัสยิดกุฎิลอิสลาม และศาลเจ้ากวนอู ทำให้มุมมองและรวมทั้งการเข้าถึงพื้นที่ไม่สะดวกนัก จึงไม่เหมาะจะเป็นพื้นที่ส่วนพุทธาวาส

พื้นที่ส่วนที่ 2 เสนอให้เป็นพื้นที่ส่วนลานทางเข้า

เป็นพื้นที่ขนาดเล็ก (ประมาณ 825 ตารางเมตร) ไม่เหมาะกับการเป็นที่ตั้งกลุ่มอาคาร รวมทั้งยังเป็นพื้นที่ทางเดินเข้าสู่ศาลเจ้ากวนอู จึงเสนอให้จัดเป็นพื้นที่โล่งโดยทำหน้าที่เป็นลานทางเข้าสู่พื้นที่ส่วนต่างๆ

พื้นที่ส่วนที่ 3 เสนอให้เป็นพื้นที่ส่วนธรณีสงฆ์ (พื้นที่สาธารณประโยชน์)

เป็นพื้นที่ในส่วนที่คนในชุมชนเข้าถึงได้โดยสะดวก และเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับอุทยานเฉลิมพระเกียรติฯ จึงเสนอให้เป็นพื้นที่ของอุทยานการศึกษาพระธรรม ซึ่งนอกจากจะมีบทบาทส่งเสริมส่วนห้องสมุดพระธรรมแล้ว ยังเป็นพื้นที่ช่วยให้เกิดการทิ้งขยะของมูมมองจากด้านหน้าพื้นที่โครงการมาสู่ส่วนพื้นที่ส่วนพุทธาวาส ช่วยเป็นแนวป้องกันการรบกวนจากภายนอก รวมทั้งยังตั้งอยู่ในแนวเดียวกับพื้นที่ที่เสนอให้เป็นส่วนสังฆาวาส จึงสะดวกแก่การที่พระสงฆ์จะมาควบคุมดูแล

พื้นที่ส่วนที่ 4 เสนอให้เป็นพื้นที่ส่วนพุทธาวาส

เป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ (ขนาดพื้นที่ส่วนที่ 3 และ 4 รวมกันประมาณ 8,640 ตารางเมตร) ตั้งอยู่ติดแม่น้ำ มีพื้นที่ริมน้ำมากกว่าพื้นที่ในส่วนอื่นๆ นอกจากนี้จะมีมูมมองที่ตีแล้วยังสามารถเข้าถึงโครงการจากการสัญจรทางน้ำได้อีกด้วย

4.1.2 แนวความคิดในการวางผังโครงการ

การวางผังในส่วนพุทธาวาส

ด้วยเหตุที่ ที่ตั้งโครงการมีลักษณะเป็นพื้นที่แคบและยาว จึงเสนอให้จัดวางอาคารสำคัญในส่วนพุทธาวาส ซึ่งได้แก่ พระอุโบสถ ซุ้มเสมา และหมู่พระเจดีย์ ไว้ร่วมกันบนฐานไพที นอกจากจะเป็นการกระชับผังของกลุ่มอาคารให้อยู่ร่วมกัน ยังช่วยแสดงถึงความสำคัญของกลุ่มอาคารดังกล่าวด้วยลักษณะของการยกระดับให้สูงต่างจากสภาพแวดล้อม

อาคารพระอุโบสถ หันด้านหน้าลงสู่แม่น้ำตามแบบแผนการวางผังอาคารพระอุโบสถของพระอารามที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ อันเป็นเส้นทางสัญจรหลักมาแต่เดิม ถัดเข้ามาจึงเป็นที่ตั้งของหมู่พระเจดีย์ ตั้งอยู่ในแนวแกนเดียวกัน ซึ่งเป็นแนวแกนประธานของพระอาราม ต่อเนื่องไปจนถึงคันทะริมาโพธิ์ และซุ้มประตูทางเข้าทางด้านหน้าที่ต่อเนื่องกับโครงการอุทยานเฉลิมพระเกียรติฯ ทั้ง 2 ซ้างไปตามแนวยาวของฐานไพที เป็นที่ตั้งของศาลาราย ซึ่งทำหน้าที่คล้ายกับพระระเบียง เพียงแต่แยกออกเป็นศาลาเดี่ยวในแนวต่อเนื่องกัน เพื่อคล้ายลักษณะอันยาวต่อเนื่องกันไปของพระระเบียง

การวางผังในส่วนอุทยานศึกษาพระธรรม

ส่วนอุทยานศึกษาพระธรรมนี้ เป็นพื้นที่ทางด้านหน้าโครงการ อยู่ต่อเนื่องกับพื้นที่โครงการอุทยานเฉลิมพระเกียรติฯ โดยมีทางเดินคั่นอยู่ การจัดผังในส่วนอุทยานศึกษาพระธรรมนี้ จึงเสนอให้จัดเป็นสวนอันร่มรื่น ลักษณะเป็นธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นส่วนลานแสดงธรรม พื้นที่ส่วนศึกษาพระธรรม รวมทั้งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในพื้นที่ส่วนนี้ประกอบด้วยซุ้มประตูทางเข้า และลานทางเข้า และลานคันทะริมาโพธิ์ อยู่ในแนวแกนประธานต่อเนื่องมาจากพระอุโบสถและหมู่พระเจดีย์ ส่วนพื้นที่ทางด้านซ้ายมือ เมื่อเดินเข้าสู่โครงการ จัดให้มีศาลาเอนกประสงค์ เพื่อรองรับการใช้งานในโอกาสสำคัญ รวมทั้งจัดเตรียมพื้นที่บางสวนไว้เป็นที่เก็บของ ตลอดจนจัดเก็บอุปกรณ์การตกแต่งสวนด้วย ศาลาเอนกประสงค์นี้ ตั้งอยู่ติดกับซุ้มประตูด้านข้าง ซึ่งเป็นทางสัญจรไปสู่ส่วนลานโล่ง และพื้นที่ส่วนสังฆาวาส

4.1.3 แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม

แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม แบ่งหัวข้อการพิจารณาออกเป็น 5 ประการ ได้แก่

1. รูปแบบทางสถาปัตยกรรม

อาคารสิ่งก่อสร้างต่างๆที่ปรากฏในพื้นที่ส่วนพุทธาวาส และส่วนอุทยานศึกษาพระธรรมที่ได้ทำการออกแบบนี้ มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยพิจารณาและทำการศึกษาจากงานสถาปัตยกรรมในเขตพุทธาวาสของพระอารามหลวงที่สร้างหรือทำการบูรณะขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นหลัก ทำให้เกิดลักษณะของอาคารทั้งทางด้านรูปทรงและการประดับตกแต่งที่แสดงออกถึงยุคสมัย อาทิ การใช้รูปทรงของพระเจดีย์ในลักษณะที่เป็นพระเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง เป็นต้น

2. โครงสร้างและวัสดุก่อสร้าง

แม้ว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารสิ่งก่อสร้างที่ทำการออกแบบในโครงการ จะรักษาแบบแผนของการเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณีในสมัยรัตนโกสินทร์ แต่ในด้านโครงสร้างและวัสดุก่อสร้างนั้น มีแนวความคิดในการเลือกใช้โครงสร้างในระบบเสาและคานอันเป็นโครงสร้างที่เป็นพื้นฐาน ส่วนวัสดุก่อสร้างนั้นปรับเปลี่ยนจากระบบโครงสร้างไม้ หรือระบบการก่ออิฐเป็นผนังรับน้ำหนัก มาเป็นการใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก นอกจากจะเพิ่มความแข็งแรงทนทานและประสิทธิภาพในการรับน้ำหนักแล้ว ยังสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ว่างภายในอาคารได้มากขึ้น อาทิ สามารถจัดให้พื้นที่ในส่วนชั้นฐานของหมู่พระเจดีย์ เป็นส่วนห้องสมุดพระธรรม เป็นต้น

นอกจากนั้นในแนวความคิดในการให้แสงสว่างแก่อาคาร ได้เสนอให้มีการนำเอา “กระจกสี” (Stained Glass) อันเป็นวัสดุและกรรมวิธีของการประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมแบบตะวันตก ซึ่งได้มีการนำมาปรับใช้กับอาคารทางศาสนาของไทยมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เช่นคังปรากฏที่วัดนิเวศธรรมประวัติ และวัดเบญจมบพิตร เป็นต้น การประดับตกแต่งด้วยกระจกสีนี้ นอกจากจะมีส่วนช่วยในเรื่องประโยชน์ใช้สอยในแง่ของการเพิ่มแสงสว่างจากธรรมชาติให้แก่พื้นที่การใช้งานภายในอาคารแล้ว ยังมีส่วนในการสื่อความหมาย และสร้างเสริมความงดงาม รวมทั้งบรรยากาศที่มั่งคั่ง แก่ที่ว่างภายในอีกประการหนึ่งด้วย ในการออกแบบโครงการจึงได้เสนอให้มีการนำกระจกสีมาประดับเป็นซุ้มคูหา ที่ผนังด้านสกัดของพระอุโบสถทางด้านหลังพระพุทธรูปประธาน และที่หมู่พระเจดีย์ในส่วนหลังคาทางเข้าสู่องค์พระเจดีย์ประธาน และที่ช่องเปิดที่ชั้นฐานของหมู่พระเจดีย์ เป็นต้น

3. การประดับตกแต่งสถาปัตยกรรม

การประดับตกแต่งอาคารพระอุโบสถ ในส่วนงานประณีตศิลป์ลักษณะเป็นงานปิดทองประดับกระจกสี เพื่อเลียนลักษณะของเครื่องประดับประเภทเครื่องทองคำลงยาราชาชาติ ประดับอัญมณี โดยพิจารณาเลือกใช้เฉพาะในส่วนองค์ประกอบของอาคารที่สำคัญเป็นหลัก อาทิ ภาพหน้าบัน ส่วนสาหร่ายรวงผึ้ง กรอบซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง เป็นต้น ส่วนพระเจดีย์คู่ค้ำหน้าพระอุโบสถ และหมู่พระเจดีย์ ตกแต่งด้วยการประดับกระเบื้องโมเสกสีทอง ร่วมกับการประดับด้วยชั้นกระเบื้องเคลือบสีต่างๆ ในส่วนตั้งแต่ชั้นบัวรับองค์ระฆังขึ้นไป การประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องนี้นอกจากจะมีความสวยงามแล้วยังเป็นงานตกแต่งที่มีความคงทนเป็นอย่างมากด้วย

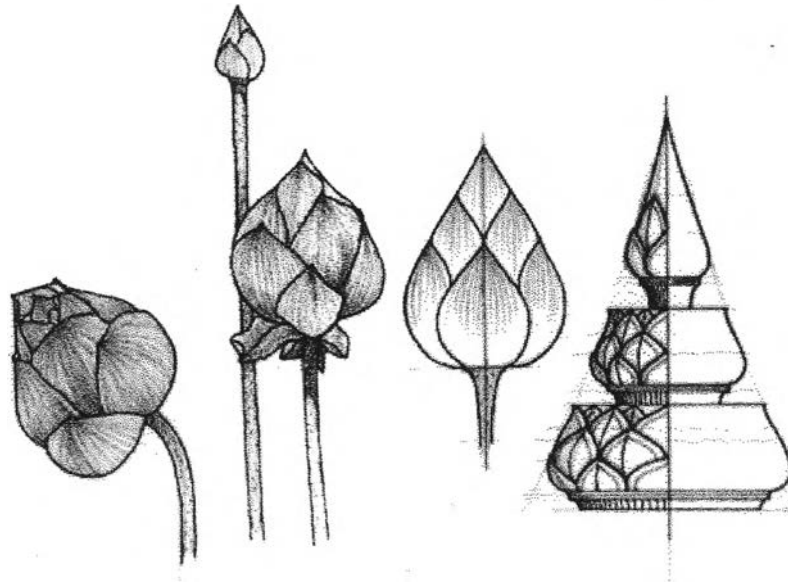
4. รูปทรงขององค์ประกอบสถาปัตยกรรม

จากที่ได้ทำการศึกษาในหัวข้อการใช้รูปสัญลักษณ์ในการเฉลิมพระเกียรติยศและสื่อความหมายถึงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี รวมทั้งสัญลักษณ์ซึ่งแสดงถึงความเป็น “ฝ่ายใน” ดังแสดงข้างต้นนั้น ส่งผลให้องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอาคารสิ่งก่อสร้างบางส่วน มีรูปทรงที่ได้รับอิทธิพลมาจากรูปสัญลักษณ์ในการเฉลิมพระเกียรติและการสื่อความหมาย ตัวอย่างเช่น

รูปทรงคอกบัวตูม

ด้วยเหตุที่รูปทรงคอกบัวตูมนี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี กล่าวคือ พระนามาภิไธยย่อ สว. บรรจุอยู่ในรูปทรงคอกบัวตูม และเมื่อทรงประทับอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ทรงประทับอยู่ ณ พระตำหนักวังสระปทุม ทรงคอกบัวตูมนี้ จึงมีอิทธิพลต่อรูปทรงขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมในบางส่วน อาทิ

เสาโคมดวงประทีป พานเครื่องบูชาที่มุมเจดีย์บริวารของหมู่พระเจดีย์ ที่ส่วนหลังคาทางเข้าทั้ง 4 ด้านขององค์พระเจดีย์ประธาน ส่วนยอดของซุ้มเสมา เป็นต้น

ภาพลายเส้นที่ 1 ทรงดอกบัวตูมและอิทธิพลที่มีต่อองค์ประกอบสถาปัตยกรรมบางส่วน

ข้าวของเครื่องใช้อันแสดงถึงความเป็น “ฝ่ายใน”

ข้าวของเครื่องใช้ในพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งเป็นเครื่องประกอบอิสริยยศ (หมวดเครื่องราชูปโภค) ที่ได้รับพระราชทานเป็นการเฉลิมพระเกียรติยศนั้น นอกจากจะเป็นเครื่องใช้ที่แสดงถึงลำดับชั้นของพระอิสริยยศที่แตกต่างกันแล้ว ยังมีรายละเอียดบางประการ อาทิ รูปทรง วัสดุที่ใช้ เส้นสาย สีสรรและลวดลายที่ใช้ในการประดับตกแต่ง ซึ่งแสดงออกถึงความแตกต่างกันระหว่าง การเป็นเครื่องราชูปโภคของเจ้านายฝ่ายหน้า และเจ้านายฝ่ายใน ด้วยเหตุนี้จึงได้หยิบยกลักษณะเฉพาะบางประการอันแสดงออกถึงความเป็นฝ่ายใน ที่ปรากฏในเครื่องราชูปโภค รวมไปถึงเครื่องพระสำอาง มาปรับใช้กับการออกแบบรูปทรงขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมในบางส่วน อาทิ

- ชุดพานพระศรีเครื่องพร้อม

ชุดพานพระศรีทองคำลงยาเครื่องพร้อม ลักษณะเป็นพานกลีบบัวทรงกลมประกอบเครื่องใช้ประกอบด้วย ผอบทรงกลมยอดปริก 3 ใบ (ลักษณะของฝ่ายหน้า โดยมากเป็นผอบทรงเหลี่ยม ย่อมุมไม้สิบสองยอดทรงมณฑป) จอกหมากทรงกลม มีดเจียนหมาก ซองพลู ดลิบฎีใส่สีผึ้ง รูปทรงของพานกลีบบัวนี้ นำไปปรับใช้กับส่วนองค์ประกอบสถาปัตยกรรมประเภทบัวต่างๆ อาทิ บั้วปลายเสาศูมภ์ บั้วปลายเสาชองกรอบซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง บั้วปลายเสานุชบกประดิษฐานพระพุทธรูปฉลองพระองค์ เป็นต้น และรูปทรงของผอบทรงกลมยอดปริก นำไปปรับใช้เป็นรูปทรงของเสาหัวเม็ด จึงมีลักษณะเป็นเสาหัวเม็ดหน้าตัดกลมและมียอดไม้สูงนั้ก

ภาพที่ 72 พานพระศรีทองคำลงยาเครื่องพร้อม เครื่องราชอิสริยยศในสมเด็จพระรัตนราชสุภา
สยามบรมราชกุมารี

ที่มา : สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์, ศาสตราจารย์ ดร. หม่อมราชวงศ์. เครื่องอิสริยยศ พระบรมราชวงศ์กรุงรัตน โกสินทร์.
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ โอ. เอส. พรินติ้ง, 2539) หน้า 84

ภาพลายเส้นที่ 2 พานกลีบบัวทรงกลม พร้อมทั้ง ผอบทรงกลมขอคปรัก และอิทธิพลที่มีต่อองค์ประกอบ
สถาปัตยกรรมบางส่วน

- พระคันฉ่อง

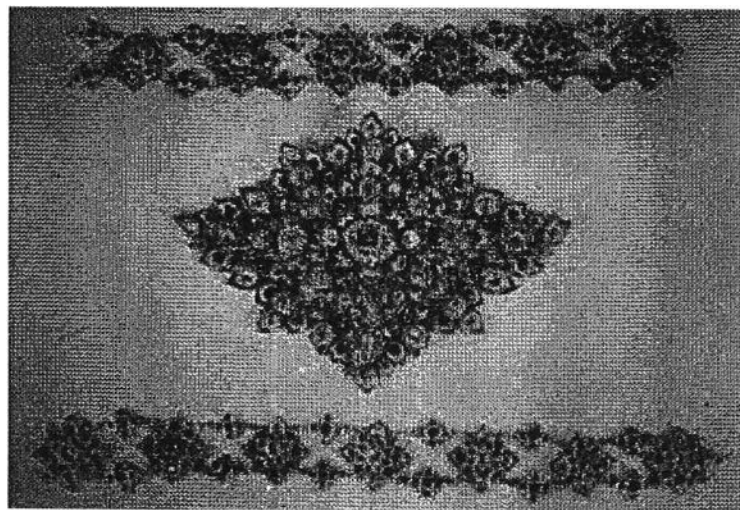
จัดอยู่ในชุดเครื่องพระตำอาวศ์ ลักษณะเป็นกระจกส่องพระพักตร์ประกอบลวดลายไม้จำหลัก ปัดทองเป็นกรอบ สีนกระจกลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีกรอบเป็นรูปวงรี ด้านบนประดับด้วยไม้ จำหลักปัดทองเป็นลวดลายบรรจู่อยู่ในทรงสามเหลี่ยม พระคันฉ่องนี้ตั้งอยู่บนโต๊ะขาสิงห์ ชุดพระคันฉ่องนี้นำไปปรับใช้เป็นรูปทรงของส่วนยอดซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง โดยเลือกใช้ทรงบันแถลง ซึ่งเปรียบได้กับส่วนไม้จำหลักในกรอบรูปสามเหลี่ยมด้านบน บานประตู บานหน้าต่างนั้นเปรียบได้กับสีนกระจกฐานสิงห์ซึ่งรองรับอยู่ด้านล่างก็เปรียบได้กับโต๊ะขาสิงห์นั่นเอง

5. ลวดลายในการประดับตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรม

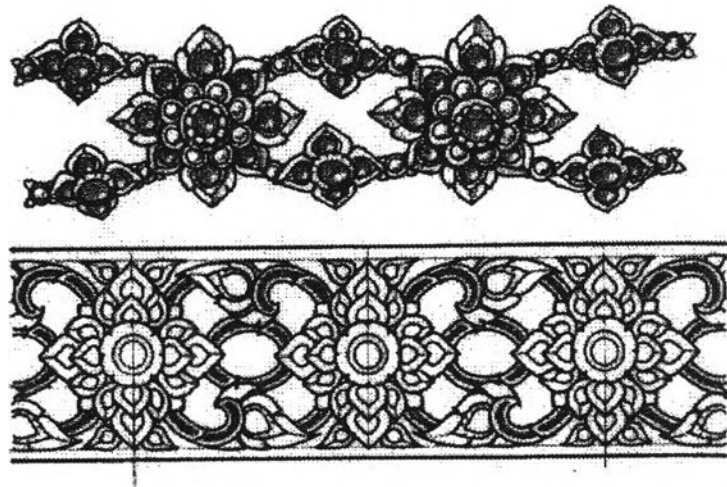
นอกจากรูปสัญลักษณ์ในการเฉลิมพระเกียรติยศ และสื่อความหมายถึงสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี รวมทั้งสัญลักษณ์ซึ่งแสดงถึงความเป็น “ฝ่ายใน” ดังแสดงข้างต้น จะเป็นแหล่งที่มาของรูปทรงขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมดังกล่าวแล้วนั้น ยังสามารถนำมาพิจารณาเป็นที่มาของลวดลายที่ปรากฏในการตกแต่งองค์ประกอบสถาปัตยกรรมได้อีกด้วย อาทิ

- สัตว์วาลย์

ด้วยเหตุที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงมีพระนามเดิมว่า “สัตว์วาลย์” อีกทั้งสัตว์วาลย์ยังเป็นเครื่องประดับที่นับเป็นเครื่องสิริมงคลด้วย จึงได้มีการนำเอาสัตว์วาลย์มาเป็นต้นแบบในการผูกขึ้นเป็นลวดลายในการประดับตกแต่ง อาทิ สัตว์วาลย์พันรัด ลายสัตว์วาลย์พวงเพชร (สัตว์วาลย์เพชรพวง) เป็นต้น ลายสัตว์วาลย์เหล่านี้ใช้ในการประดับตกแต่งในส่วนองค์ประกอบที่มีลักษณะเป็นหน้ากระดาน และในส่วนอื่นๆ อาทิ ภาพหน้าบัน ส่วนเสาห้ายรวงผึ้ง ส่วนหน้ากระดานรองรับซุ้มบันแถลงที่ซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง ลายหน้ากระดานส่วนฐานพระพุทธรูปประธานภายในพระอุโบสถ ลายหน้ากระดานส่วนฐานบุษบกประดิษฐานพระพุทธรูปฉลองพระองค์ เป็นต้น

ภาพที่ 73 สัตว์วาลย์และทับทรวง เครื่องทรงพระพุทธรูปที่จุฬาลงกรณ์ (พระพุทธรูปฉลองพระองค์)
ที่มา : คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และบันทึกเหตุการณ์ การปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง. พระพุทธมหายานฉัตรนปฎิมากร. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2525) หน้า 196

ภาพถ่ายเส้นที่ 3 สังกวาลซ์ และอิทธิพลที่มีต่อลวดลายในการประดับตกแต่ง

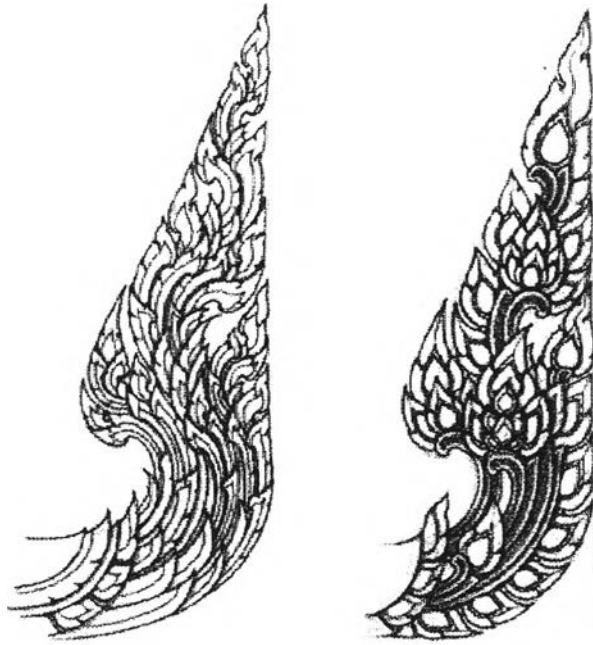
- เครื่องประดับ

ด้วยเหตุที่สังวาลซ์นี้เป็นเครื่องประดับชนิดหนึ่ง ซึ่งจัดอยู่ในหมวดเครื่องศิริมงคล ลักษณะตัวเรือนเป็นทองคำประดับอัญมณี อีกทั้งการประดับตกแต่งสิ่งอันเป็นที่เคารพ ย่อมแสดงถึงการให้เกียรติและความศรัทธา ดังเช่น พระพุทธรูปทรงเครื่องคัน เป็นต้น ดังนั้นจึงได้นำเอาลักษณะของเครื่องประดับทองคำประดับอัญมณีนี้ (ทั้งในส่วนที่เป็นเครื่องอิสริยยศและเครื่องคัน เครื่องทรงพระพุทธรูปทรงเครื่อง) มาเป็นต้นแบบในการประดิษฐ์ลวดลายที่ใช้ในการประดับตกแต่ง เป็นผลให้เกิดลวดลายที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากลวดลายทั่วไป ดังจะได้แสดงภาพระหนกสามตัวเพื่อเป็นการเปรียบเทียบ

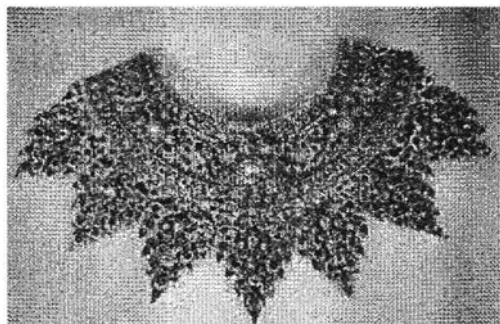
ภาพที่ 74 พระกรรเจี๊ยก เครื่องทรงพระพุทธรูปขุดฟ้าจุฬาโลก (พระพุทธรูปฉลองพระองค์)

ที่มา : คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และบันทึกเหตุการณ์ การปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง. พระพุทธรูปมหามณีรัตนปฏิมากร. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2525) หน้า 201

ภาพลายเส้นที่ 4 กระหนกสามตัวโดยทั่วไป และกระหนกสามตัวที่ผูกลายขึ้นเขียนแบบเครื่องประดับ

จะสังเกตเห็นความแตกต่าง ทั้งในแง่ของการแบ่งลาย ช่องไฟ ลักษณะการบากลาย กลวิธีในการเพิ่มรายละเอียด เช่น การใส่ไส้ลาย กระหนกสามตัวโดยทั่วไปสามารถเขียนไส้ลายให้ต่อเนื่องกันได้ แต่กระหนกสามตัวที่ผูกขึ้นเขียนแบบเครื่องประดับ จะต้องเขียนไส้ลายให้แยกออกเป็นช่วง เนื่องจากใส่ลายในลักษณะนี้ก็จะเปรียบได้กับการประดับอัญมณี ซึ่งมีพื้นฐานกลมมนเป็นเม็คนั้นเอง นอกจากนั้น ลวดลายที่ผูกขึ้นเขียนแบบเครื่องประดับนี้ยังให้ความรู้สึกที่เป็นมิติมากขึ้น เนื่องจากการเขียนที่แลดูซ้อนทับกัน โดยในส่วนกลางของชิ้นเครื่องประดับที่มีความสำคัญมักจะประดับด้วยอัญมณีเม็ดใหญ่และมีตำแหน่งนูนสูงกว่า นอกจากนั้นการเพิ่มรายละเอียดให้แก่ตัวลาย นอกจากจะทำให้ได้โดยการเขียนไส้ลายแล้ว ยังเขียนเขียนแบบการลงยาได้อีกด้วย ดังภาพตัวอย่าง

ภาพที่ 75 กรองศอ เครื่องทรงพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (พระพุทธรูปฉลองพระองค์)

ที่มา : คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์และบันทึกเหตุการณ์ การปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง. พระพุทธมหายานีรัตนปฏิมากร. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2525) หน้า 200

- ภาพคอกบัว

รูปทรงคอกบัวนั้นนอกจากจะมีอิทธิพลต่อรูปทรงขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมแล้ว ภาพคอกบัวยังสามารถนำมาปรับใช้เป็นลวดลายในการประดับตกแต่งได้อีกด้วย อาทิ ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถ ในส่วนลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง และภาพหน้าบันพระอุโบสถ เป็นการผูกสายเลียนแบบเครื่องประดับให้อยู่ในรูปคอกบัวตุม นอกจากนั้นยังสามารถนำมาปรับใช้เป็นภาพสื่อความหมาย ได้แก่ ภาพบานประตูพระอุโบสถ จำหลักเป็นภาพคอกบัวบาน ดอกบัวแต่ละดอกนี้มีกลีบเป็นจำนวน 10 กลีบ เมื่อรวมบานประตู 2 บาน (1 ช่องประตู) จะมีจำนวนกลีบคอกบัว 100 กลีบ อันเป็นภาพสื่อความหมายถึงการเป็นพระอารามที่สร้างขึ้นเป็นอนุสรณ์ในวโรกาสมหามงคล ครบรอบ 100 ปี วันคล้ายวันพระราชสมภพในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

4.1.4 แนวความคิดในการตกแต่งภายใน

แนวความคิดในการตกแต่งภายในนี้ จะเน้นเฉพาะการตกแต่งภายในพระอุโบสถ โดยจะพิจารณาแยกเป็นส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

ส่วนฝาผนัง

ตกแต่งด้วยการเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนัง โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ ภาพจิตรกรรมลักษณะแรกเป็นภาพจิตรกรรมที่เป็นลวดลายตกแต่ง ปรากฏในการเขียนภาพจิตรกรรมที่ผนังด้านยาวของอาคาร แบ่งลวดลายแตกต่างกันไปตามลักษณะและตำแหน่งของพื้นที่ ได้แก่ ตอนบนสุดของผนังเขียนลายเพื่อระย้าและพู่ห้อย ถัดลงมาพื้นที่ส่วนที่เหนือช่องหน้าต่าง เขียนลายพุ่มข้าวบิณฑ์ก้านแย่ง และผนังตอนใต้ช่องหน้าต่างประดับด้วยแผ่นไม้ฉลุเป็นชุดลายกรวยเชิง แผ่นไม้ฉลุเหล่านี้เสนอให้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นการเตรียมการระบายความชื้นให้กับผนังของอาคารพระอุโบสถ ลวดลายดังกล่าวนี้เป็นลวดลายที่ผูกขึ้นเลียนแบบลักษณะของเครื่องประดับ ดังที่ได้แสดงแล้วข้างต้น ในส่วนของลายพุ่มข้าวบิณฑ์ซึ่งอยู่ในทรงคอกบัวตุมนี้ นอกจากจะเขียนขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชาแล้วยังนับเป็นการร่วมเฉลิมพระเกียรติในสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีอีกประการหนึ่งด้วย

ภาพจิตรกรรมอีกลักษณะหนึ่ง ได้แก่ ภาพจิตรกรรมที่เป็นภาพเล่าเรื่อง ปรากฏที่ภาพจิตรกรรมที่ผนังด้านสกัดด้านหลังพระพุทธรูปประธาน เขียนเป็นภาพพุทธประวัติตอนพระพุทธองค์เสด็จเทศนาโปรดสิริหมายาเทวบุตร (พระพุทธมารดา) บนดาวดึงส์เทวโลก ผนังด้านสกัดตรงข้ามพระพุทธรูปประธานเขียนภาพตอนพระพุทธองค์เสด็จลงจากดาวดึงส์ อันเป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกัน ส่วนพื้นที่ผนังระหว่างช่องหน้าต่างเขียนภาพทศชาติ แสดงถึงการบำเพ็ญบารมีธรรมของพระโพธิสัตว์ ใน 10 พระชาติสุดท้ายก่อนที่จะมาประสูติเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ และตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณในพระชาติสุดท้าย

ส่วนโครงสร้างเครื่องบนและเพดาน

โครงสร้างเครื่องบนภายในพระอุโบสถ ตกแต่งด้วยลายฉลุปิดทองบนพื้นเขียนสี เป็นลวดลายดวงคาราต่อเนื่องกันเป็นจังหวะลักษณะเลียนแบบสายสังวาลย์ ส่วนเพดานประดับลายดาวเพดาน ไม้จำหลักปิดทองประดับกระจกสี ดาวเพดานนี้ลักษณะเป็นดาวจงกล (บัวกลีบขาว) แต่ละกลีบของดาวเพดานนี้ ผูกสายขึ้น โดยอาศัยอิทธิพลของลวดลายที่กลีบบัวของพานพระศรีกليبบัวทรงกลม

พระพุทธรูปประธาน

พระพุทธรูปประธานภายในพระอุโบสถ เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ทรงสายสังวาลย์ทาดเหนือพระอังสาด้านซ้าย ด้านหลังพระพุทธรูปประธานคกแต่งด้วยซุ้มเรือนแก้วไม้จำหลักปิดทองประดับกระจกดี พระพุทธรูปประธานประดิษฐานบนฐานกลีบบัว รัตนบัลลังก์ และฐานบัวปัทม ปูนปั้นปิดทองประดับกระจกดี คกแต่งด้วยลวดลายที่ผูกขึ้นเลียนแบบเครื่องประดับ ถัดลงไปเป็นซุ้มฐานเชิงกรูหินอ่อนสีขาวและยกพื้นไม้เป็นส่วนอาสนะพระสงฆ์

เหตุที่พิจารณาเลือกพระพุทธรูปประธาน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยนี้ นอกจากจะเป็นเพราะคตินิยมที่มีมาแต่เดิมแล้วนั้น ยังได้แนวความคิดจากการที่ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาในพระราชพิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน 7 วัน งานพระบรมศพ มีความตอนหนึ่งทรงกล่าวถึง ชัยชนะ ที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงได้รับว่า (คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, 2539: 249)

“สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ สมเด็จพระบรมราชชนนีไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์ท่านอีกแล้ว ไม่ว่าจะทรงอยู่ในพระวัยใดก็ไม่มีผู้เสมอเหมือนตั้งแต่ทรงเยาว์พระชันษาก็ตาม จนสุดท้ายแห่งพระชนมชีพก็ตาม ไม่มีชีวิตผู้ใดเปรียบได้ ผู้ศึกษาพระชีวประวัติอย่างประณีตอย่างมีธรรมะเป็นหลักย่อมเห็นได้ชัด ทั้งพระกุศลกรรมและพระอกุศลกรรมในพระอดีตชาติที่มากมายสลบซับซ้อน และในพระชาตินี้ได้ส่งผลทำทนายพระสติปัญญา ทำทนายธรรมะที่ทรงยึดเป็นหลักดำรงพระชนมชีพตั้งแต่ทรงเยาว์พระชันษา ครบจนเวลาสุดท้ายแห่งพระชนมายุ 94 พรรษา ผลแห่งการทำทนายที่ทรงได้รับอย่างหนักหนาตลอดพระชนมชีพ ก็คือ ทรงได้รับชัยชนะ ทรงเป็นผู้ชนะอย่างบริสุทธิ สะอาดงดงามในทุกเรื่องทุกกาลเวลา ได้ทรงใช้พระบารมีกรรมที่ล้ำเลิศ และทรงใช้พระบารมีธรรมที่ล้ำเลิศ ไม่มีผู้เสมอเหมือนเป็นอาวูร”

พระพุทธรูปฉลองพระองค์และบุษบกประดิษฐานพระพุทธรูปฉลองพระองค์

ด้วยวัตถุประสงค์ที่ต้องการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ดังที่ได้แสดงข้างต้น จึงได้มีการนำรูปเคารพเฉลิมพระเกียรติมาร่วมประดิษฐานภายในพระอาราม รูปเคารพเฉลิมพระเกียรติที่กล่าวถึงนี้ ได้แก่ พระพุทธรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งเสนอให้ประดิษฐานอยู่ภายในบุษบกที่ผนังด้านสกัด ด้านหน้าพระอุโบสถ

พระพุทธรูปฉลองพระองค์นี้ หมายถึง พระพุทธรูปเท่าพระองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมราชวงศ์ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องคันประดับนวัตน์ในพระอิริยาบถยืน ยกพระหัตถ์ทั้งสองเสมอพระอุระตั้งฝ่าพระหัตถ์เป็นกิริยาห้าม ซึ่งเรียกกันว่าปางห้ามสมุทร (ม.ร.ว.แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, 2514: 81) ประเพณีการหล่อพระเท่าตัวหรือเท่าพระองค์นั้น มีมาแต่โบราณ บรรดาเจ้านาย ขุนนางตลอดจนราษฎรที่มีฐานะเป็นที่นับถือของคนทั้งหลาย มักนิยมหล่อพระเท่าพระองค์หรือเท่าตัวไว้ให้บุตรหลานและผู้ทีเคารพนับถือได้บูชา เป็นเครื่องระลึกถึงในเมื่อตัวเจ้าของล่วงลับไปแล้ว บางคนแม้เมื่อมีชีวิตอยู่จะไม่ได้หล่อพระเท่าตัวไว้คนที่อยู่ข้างหลังก็หล่ออุทิศเป็นส่วนกุศลให้ และโดยปกติจะหล่อเป็นพระพุทธรูปปางต่างๆอย่างธรรมดา มิได้หล่อในแบบทรงเครื่องคันอย่างกษัตริย์ ต่อมาเมื่อพระมหากษัตริย์ได้ทรงหล่อพระพุทธรูปฉลองพระองค์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระราชบุพการี เป็นพระ

พุทธรูปทรงเครื่องต้นอย่างสมเด็จพระจักรพรรดิราชอันมีความงดงามเป็นอย่างยิ่งขึ้นแล้วนั้น จึงเป็นคตินิยมที่จะต้องสร้างพระพุทธรูปฉลองพระองค์ของเจ้านายเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องต้นสืบต่อกันมา

พระพุทธรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งเสนอให้สร้างขึ้นนี้มีพุทธลักษณะเป็นพระพุทธรูปประทับยืนแบบสัมภังค์ ทรงเครื่องจักรพรรดิราชาธิราช ทรงชฎามุกฎประกอบด้วยกรรเจี๊ยกจร พระพุทธรูปแสดงปางห้ามสมุทรหรืออภัยมุทราด้วยอาการยกพระหัตถ์ขึ้นทั้งสอง ตั้งฝ่าพระหัตถ์ระดับพระอุระ องค์พระพุทธรูปครองอุตราสงค์ห่มเฉียง ขอบอุตราสงค์เป็นเส้นนูนคู่เปิดพระอังสาขวา มีชายอุตราสงค์ซ้อนทบ พาดเหนือพระอังสาซ้ายยาวจรดพระนาภี เครื่องแต่งพระองค์ประกอบด้วย กรองศอ สังวาลย์เส้นเล็กเฉียงพระอังสาทั้งสองข้าง ประดับด้วยทับทรวงบริเวณกลางพระอุระ ทรงพาหุรัด ทองกร พระธำมรงค์ทุกนิ้วพระหัตถ์ ทรงสายรัดพระองค์มีปิ่นแห่งรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนประดับเบื้องหน้าของอังตราวาสกที่จีบหน้านาง กับทั้งมีเจียรระบาทประดับด้วยชายไหว ชายแครงที่ประดิษฐ์เป็นลายกระหนกซ้อนกันสามชั้น ทรงทองพระบาทและฉลองพระบาทเชิงงอน พระพุทธรูปประทับยืนเหนือปัทมาสน์ประดับด้วยกลีบบัวและเกสรบัวเหนือฐานแข็งสิงห์

พระพุทธรูปฉลองพระองค์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ประดิษฐานภายในบุษบกยอดทรงปราสาท บุษบกนี้ยื่นออกมาจากผนังด้านสกัดด้านหน้าพระอุโบสถ ส่วนฐานเป็นงานปูนปั้นปิดทองประดับกระจกสี ด้วยลวดลายที่ผูกขึ้นเลียนแบบเครื่องประดับ และลายสังวาลย์ที่ส่วนหน้ากระดาน ผนังด้านหลังพระพุทธรูปตกแต่งด้วยลายฉลุปิดทองเป็นลายดอกไม้ร่วงบนพื้นแดง ส่วนชอกบุษบกเป็นเครื่องไม้ปิดทองประดับกระจกสี

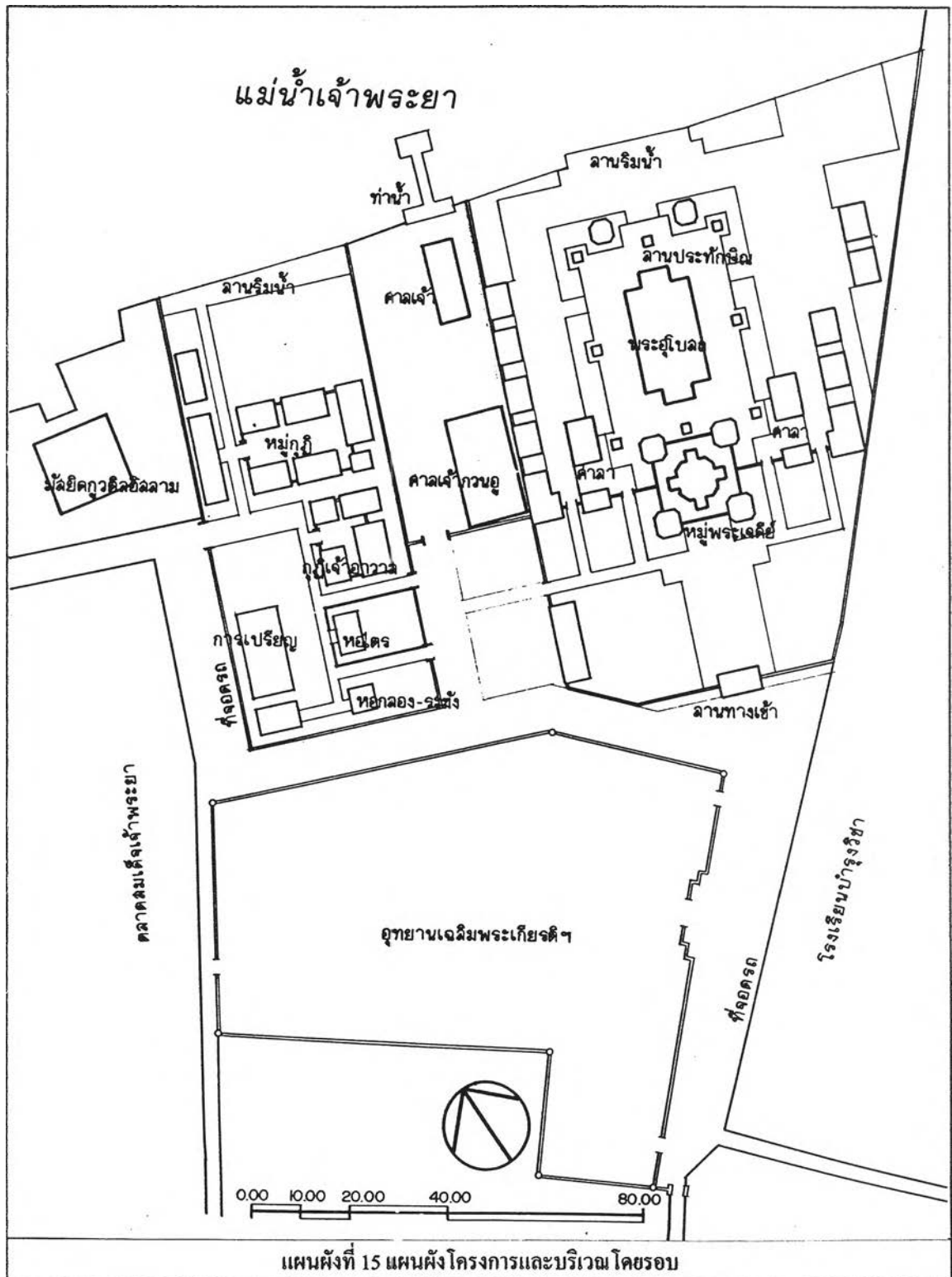
4.1.5 แนวความคิดในการตกแต่งภูมิสถาปัตยกรรม

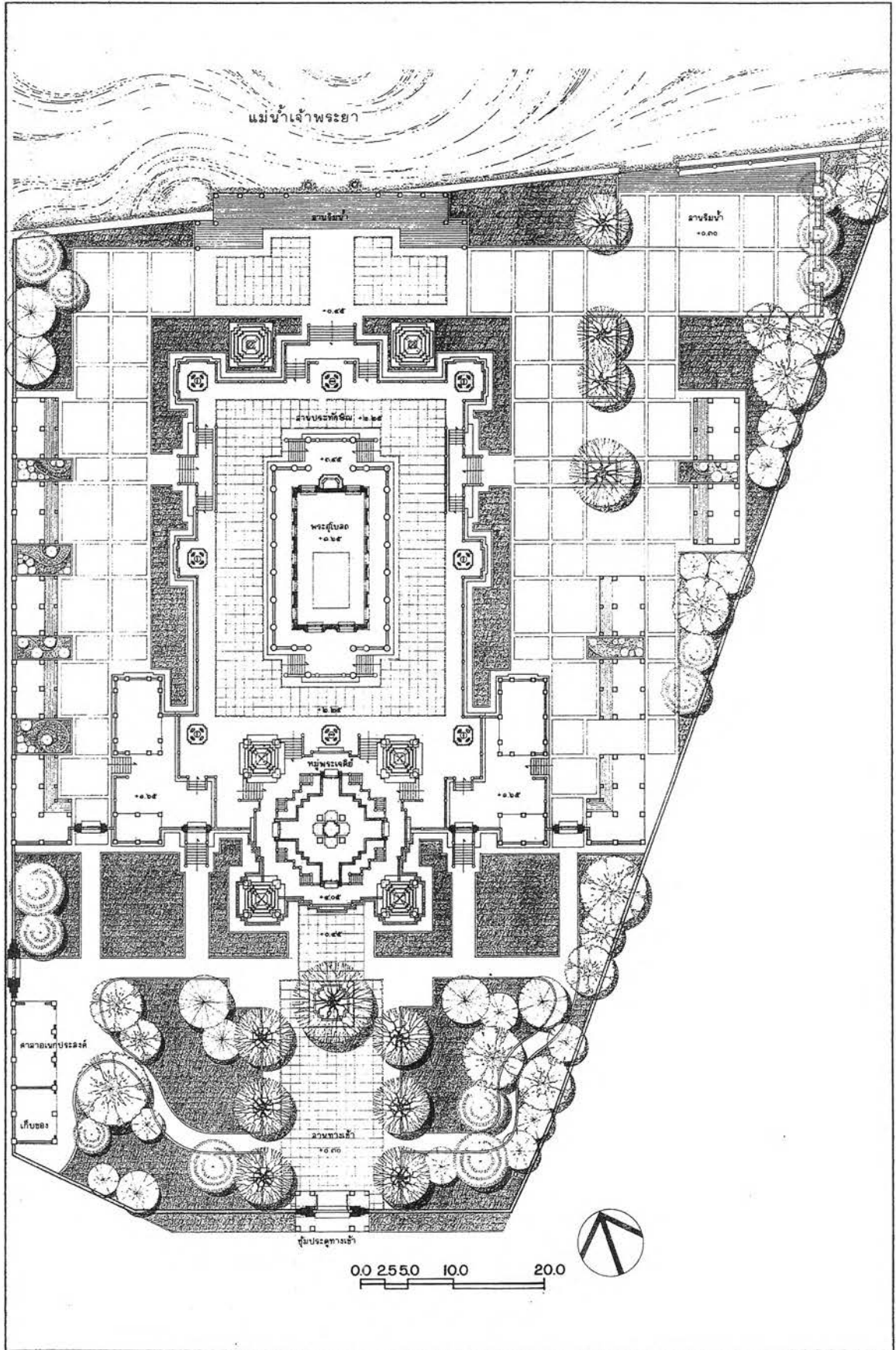
ภูมิสถาปัตยกรรมบริเวณพื้นที่ด้านหน้าโครงการ ในส่วนที่เป็นอุทยานศึกษาพระธรรม จัดให้เป็นสวนปลูกต้นไม้ใหญ่อันร่มรื่นในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ส่วนในบริเวณที่เป็นลานทางเข้าและส่วนลานพระศรีมหาโพธิ์ จัดแบบเป็นแบบแผนมีความสัมพันธ์กับช่วงจังหวะและแนวแกนที่เกิดขึ้นในผังของพระอาราม ในส่วนอุทยานศึกษาพระธรรมนี้ จัดให้มีส่วนลานแสดงธรรม และที่นั่งพักได้ร่มไม้เพื่อใช้เป็นที่นั่งอ่านคำรับคำรา ศึกษาพระธรรมจากหนังสือด้วยตนเอง พร้อมกันนี้ได้สอดแทรกแผ่นป้ายโชติลักษณะต่างๆ อาทิ แผ่นไม้ แผ่นดินเผา หรือแท่งหิน แกะสลักหรือจำหลักเป็นถ้อยคำข้อคิด คติเตือนใจ พระราโชวาทที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ หรือหลักปรัชญาและหัวข้อธรรมะที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงโปรด ประดับไว้ในสวนเพื่อเป็นเครื่องสอนใจผู้ที่ได้พบเห็น

ในพื้นที่ส่วนพุทธาวาส พื้นที่ระหว่างศาลารายก่อเป็นเขามอปลูกไม้ตัดประเภทต่างๆตามคำรา ตามคตินิยมของการใช้ไม้ตัดในการประดับตกแต่งพระอารามที่มีมาแต่เดิม และยังเป็นการรักษารูปแบบรวมทั้งเป็นตัวอย่างในการศึกษาของผู้ที่มีความสนใจ บริเวณพื้นที่ลานริมน้ำปลูกต้นไม้ใหญ่เพื่อให้ร่มเงาแก่การประกอบกิจกรรมต่างๆ ต้นไม้ที่ปลูกเป็นบางจุด ในลักษณะที่ไม่บดบังมุมมองของอาคารสิ่งก่อสร้างที่สำคัญในพระอาราม

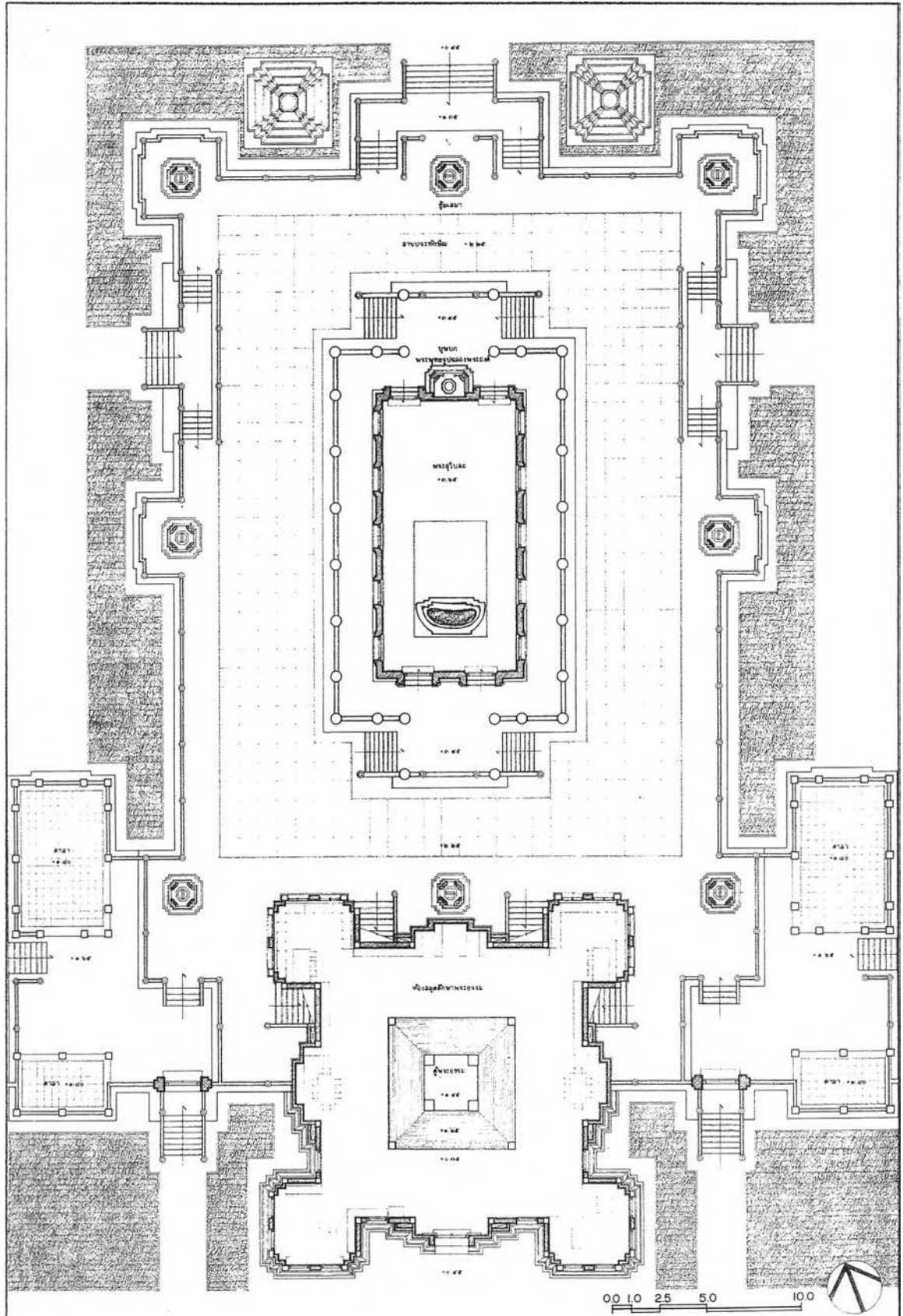
4.2 ผลงานการออกแบบ

จากการศึกษาวิจัยภาคเอกสารที่ผ่านมาข้างต้น ได้นำมาเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการทำการออกแบบโครงการ “วัดเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี” ผลการวิจัยแสดงในลักษณะของแบบทางสถาปัตยกรรม ดังที่จะได้เสนอต่อไปนี้

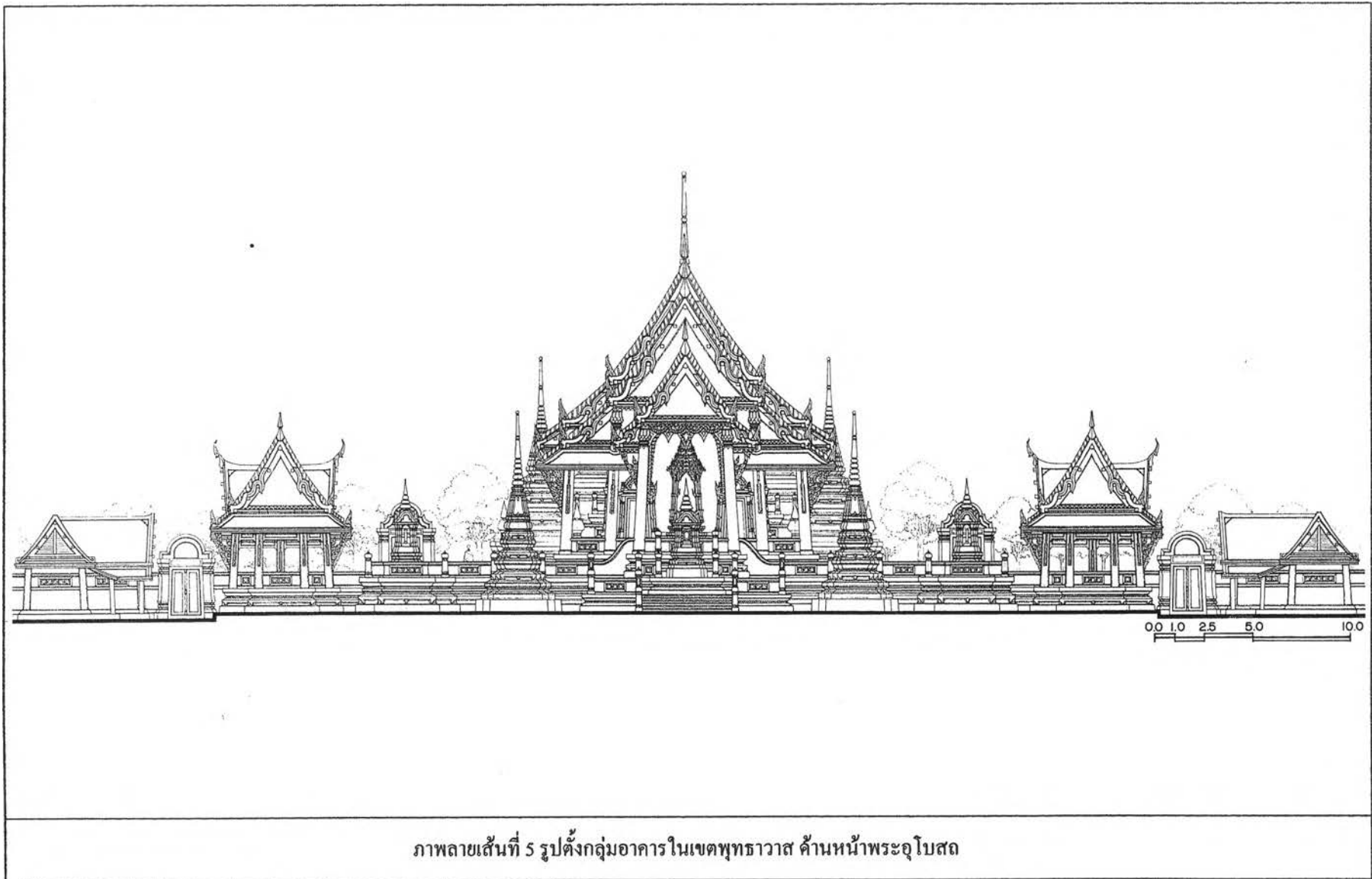

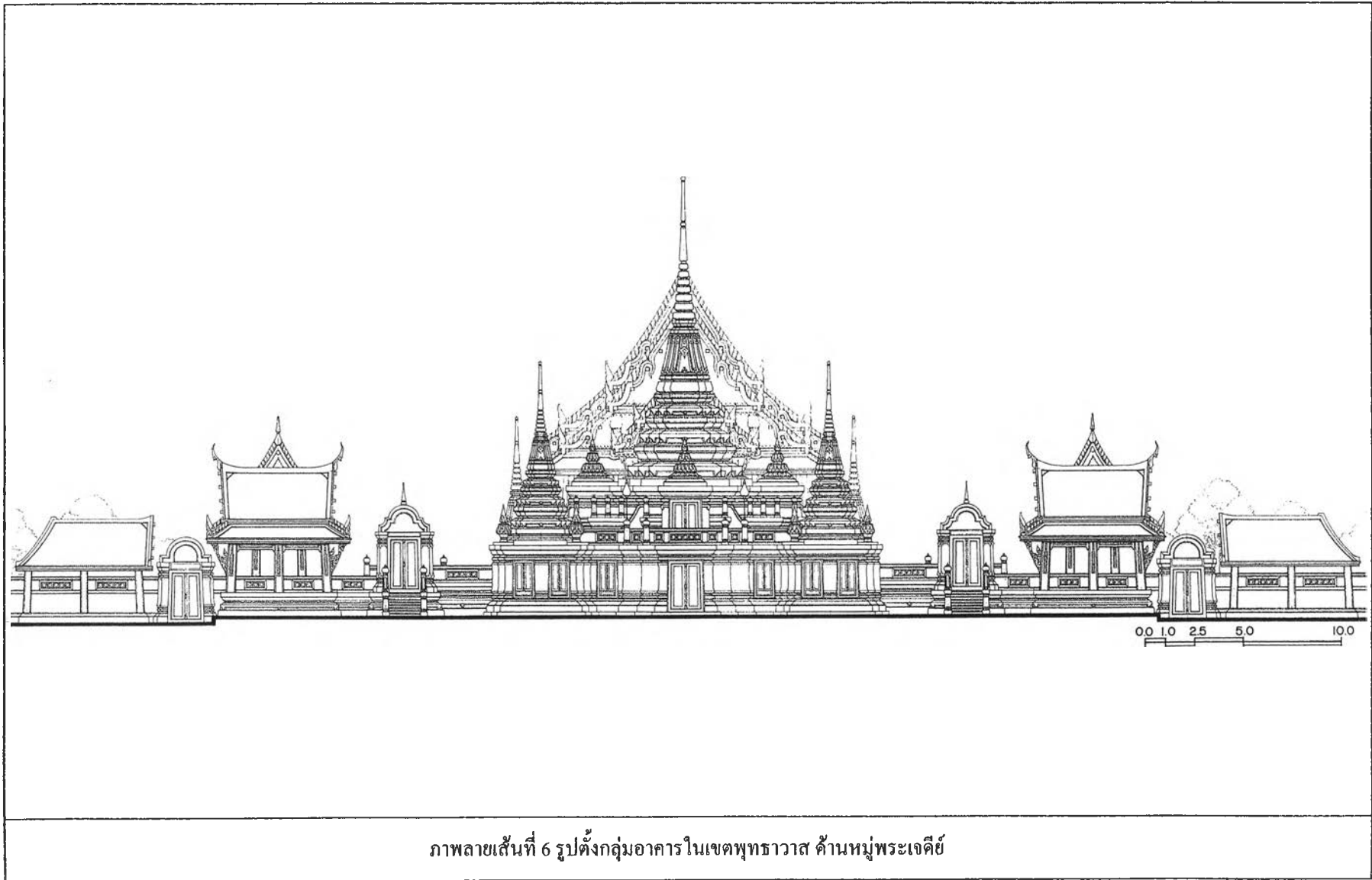
แผนผังที่ 16 แผนผังส่วนพุทธาวาส

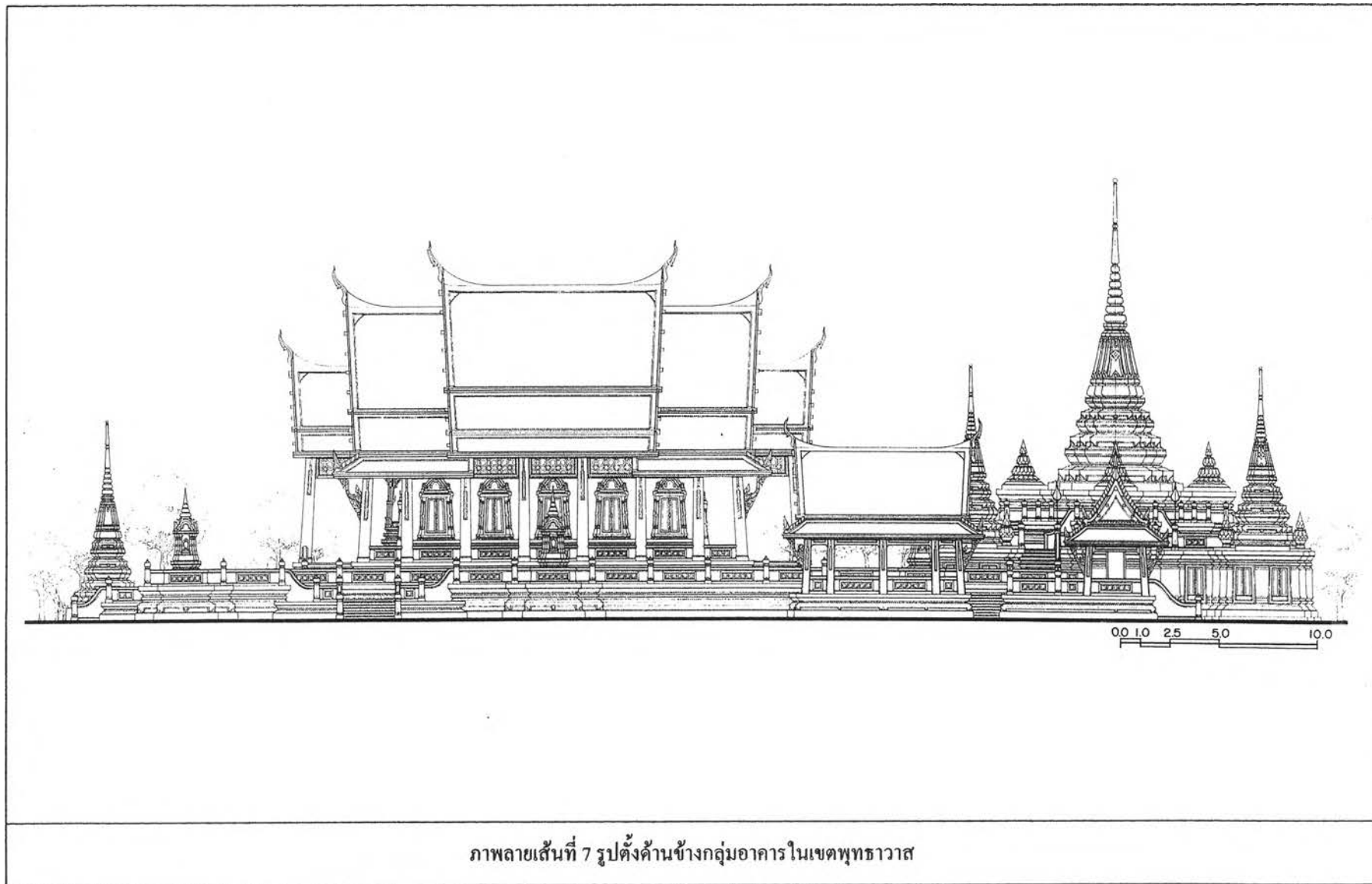
แผนผังที่ 17 แผนผังกลุ่มอาคารบนฐานไพที

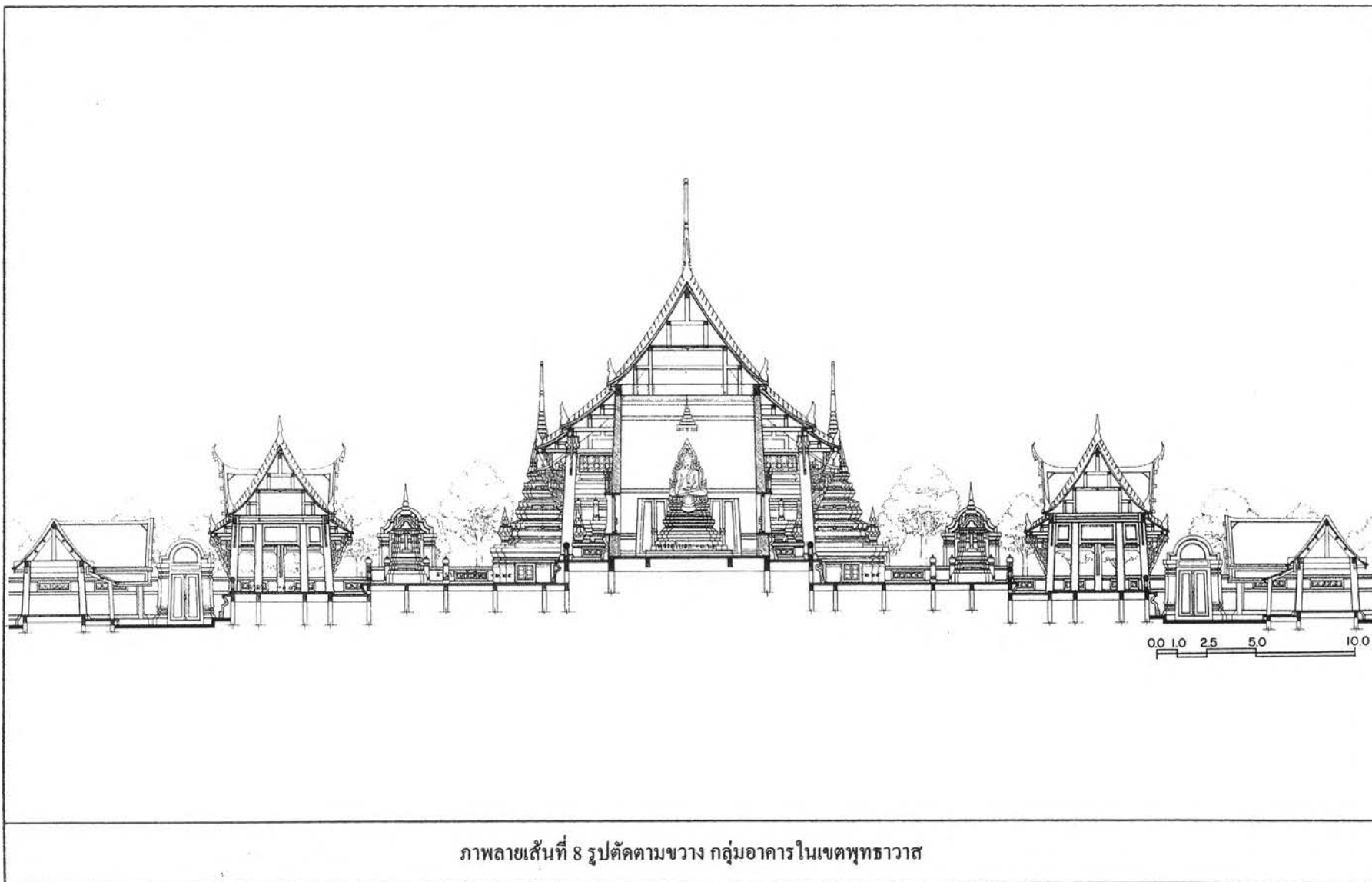
ภาพลายเส้นที่ 5 รูปตั้งกลุ่มอาคารในเขตพุทธาวาส ด้านหน้าพระอุโบสถ

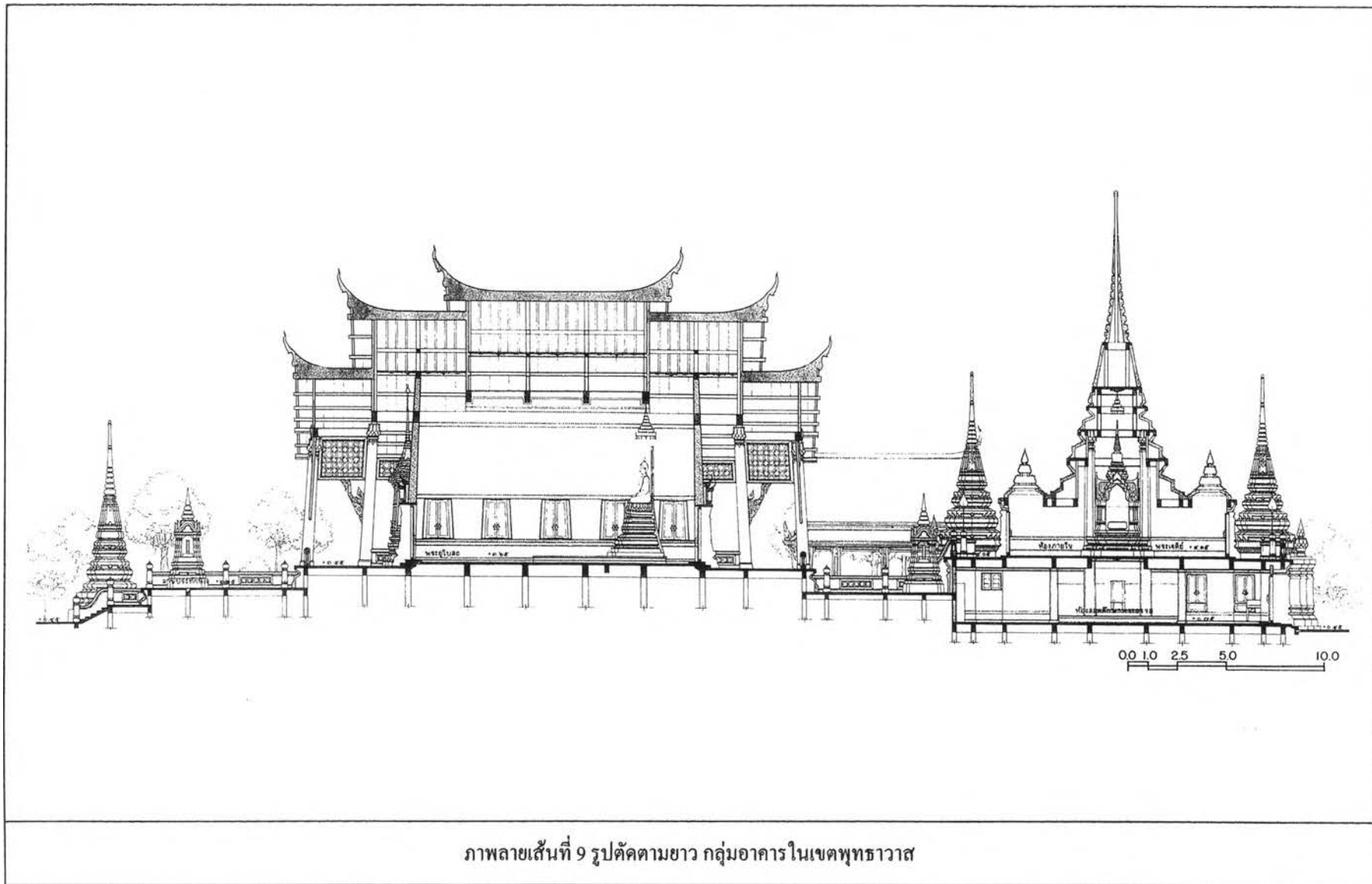
ภาพลายเส้นที่ 6 รูปตั้งกลุ่มอาคารในเขตพุทธาวาส ด้านหมู่พระเจดีย์

ภาพลายเส้นที่ 7 รูปตั้งด้านข้างกลุ่มอาคารในเขตพุทธาวาส

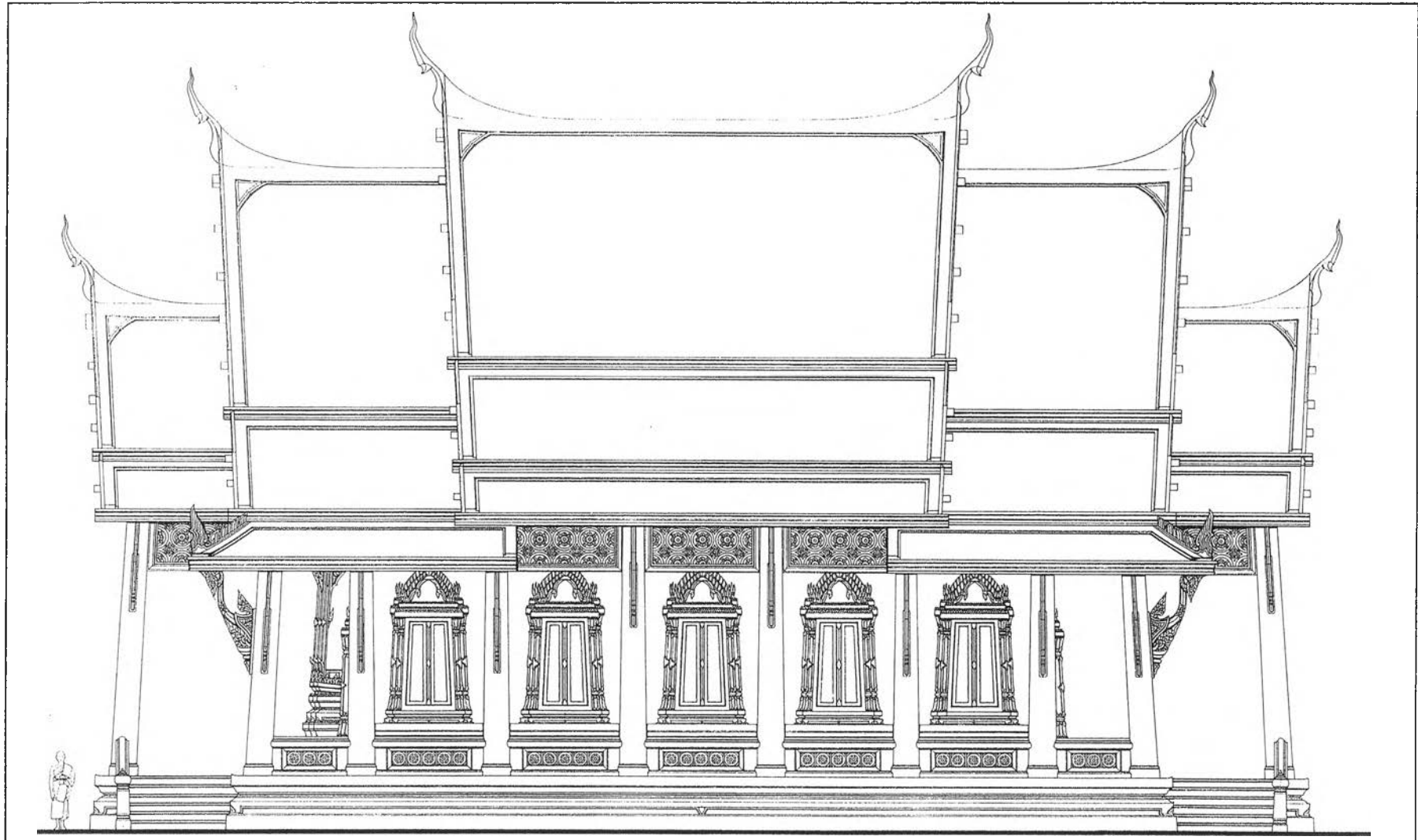
ภาพลายเส้นที่ 8 รูปตัดตามขวาง กลุ่มอาคารในเขตพุทธาวาส

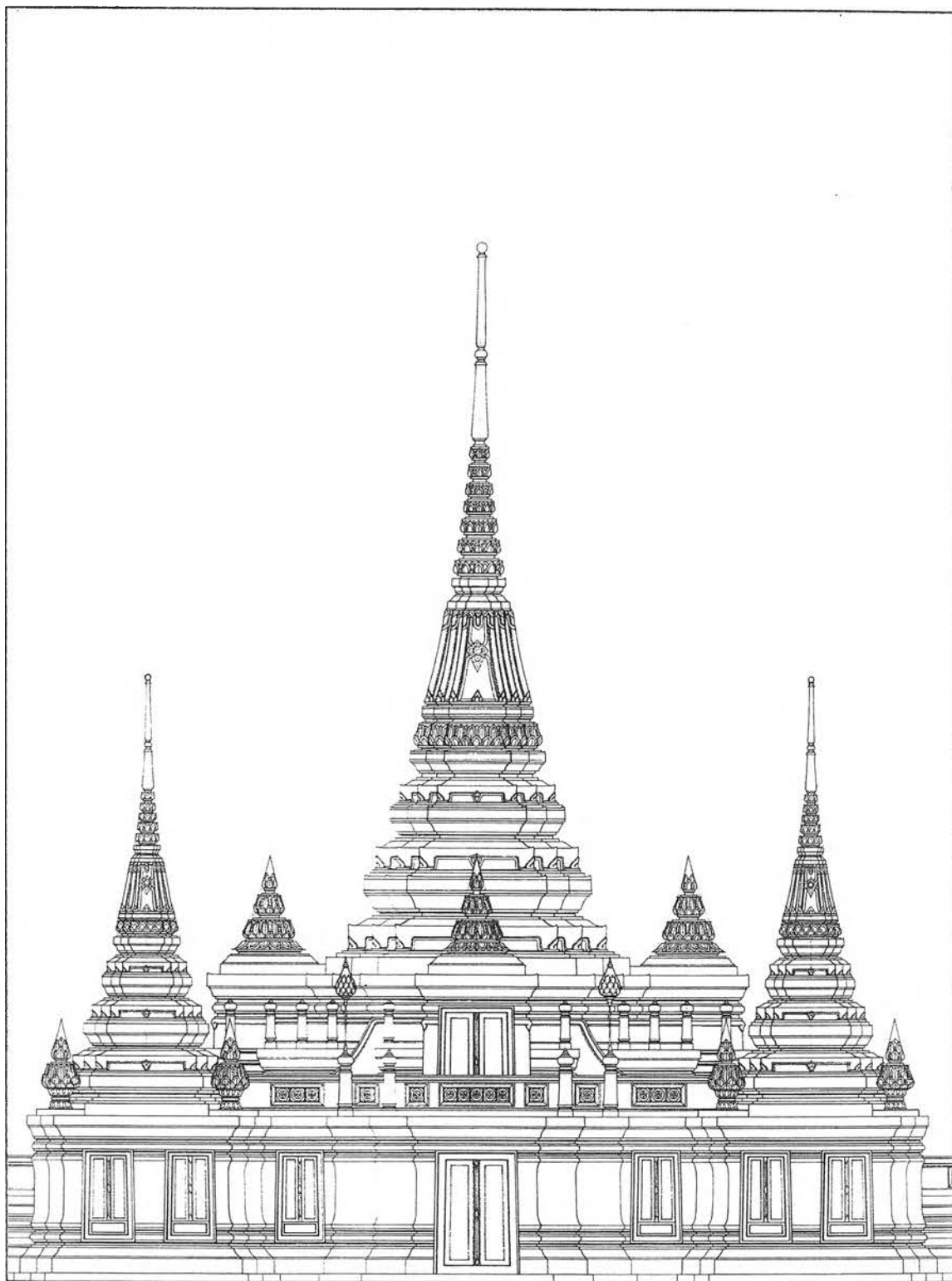
ภาพลายเส้นที่ 9 รูปตัดตามยาว กลุ่มอาคารในเขตพุทธาวาส

ภาพลายเส้นที่ 10 รูปคังพระอุโบสถ ด้านสกัด

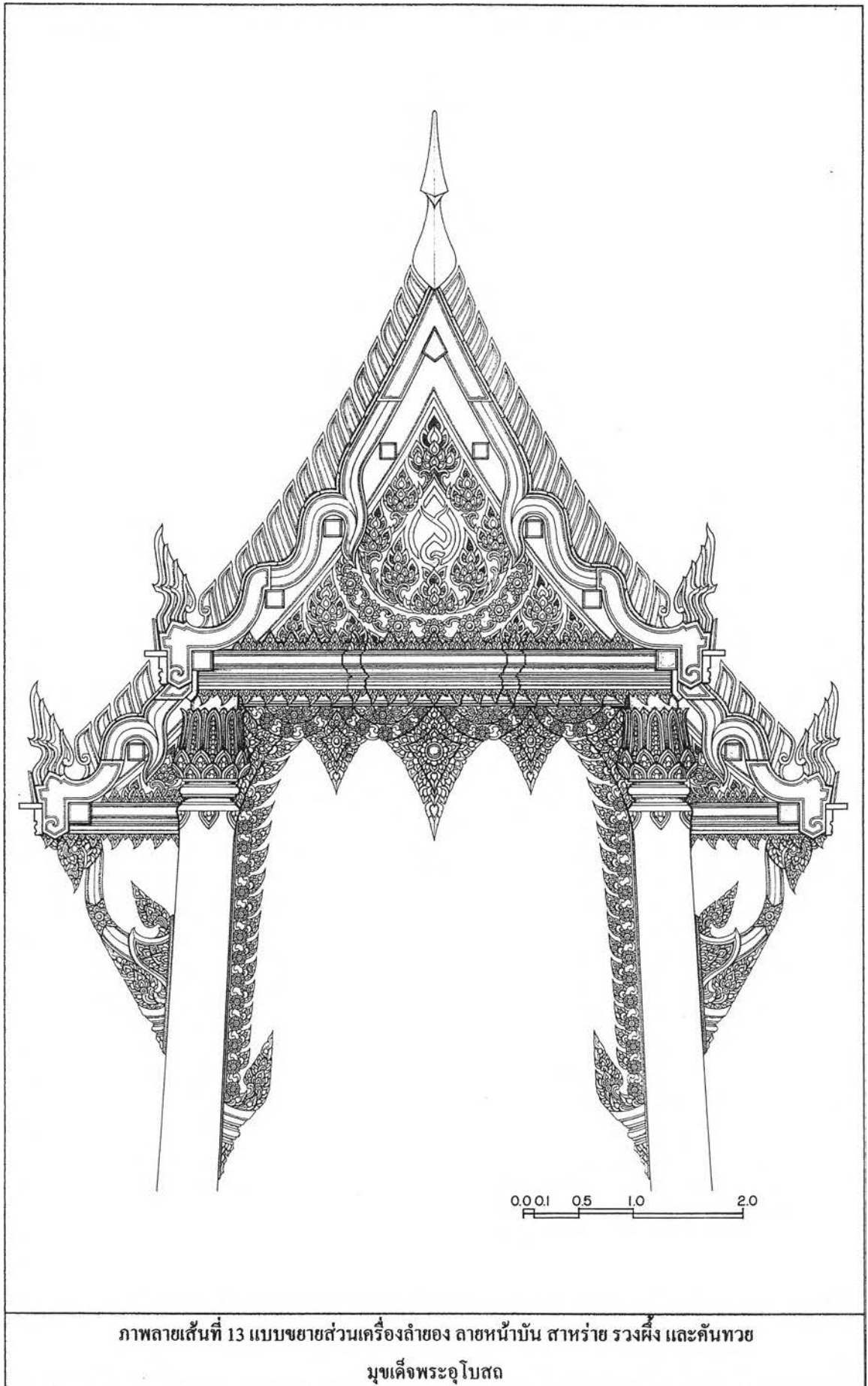

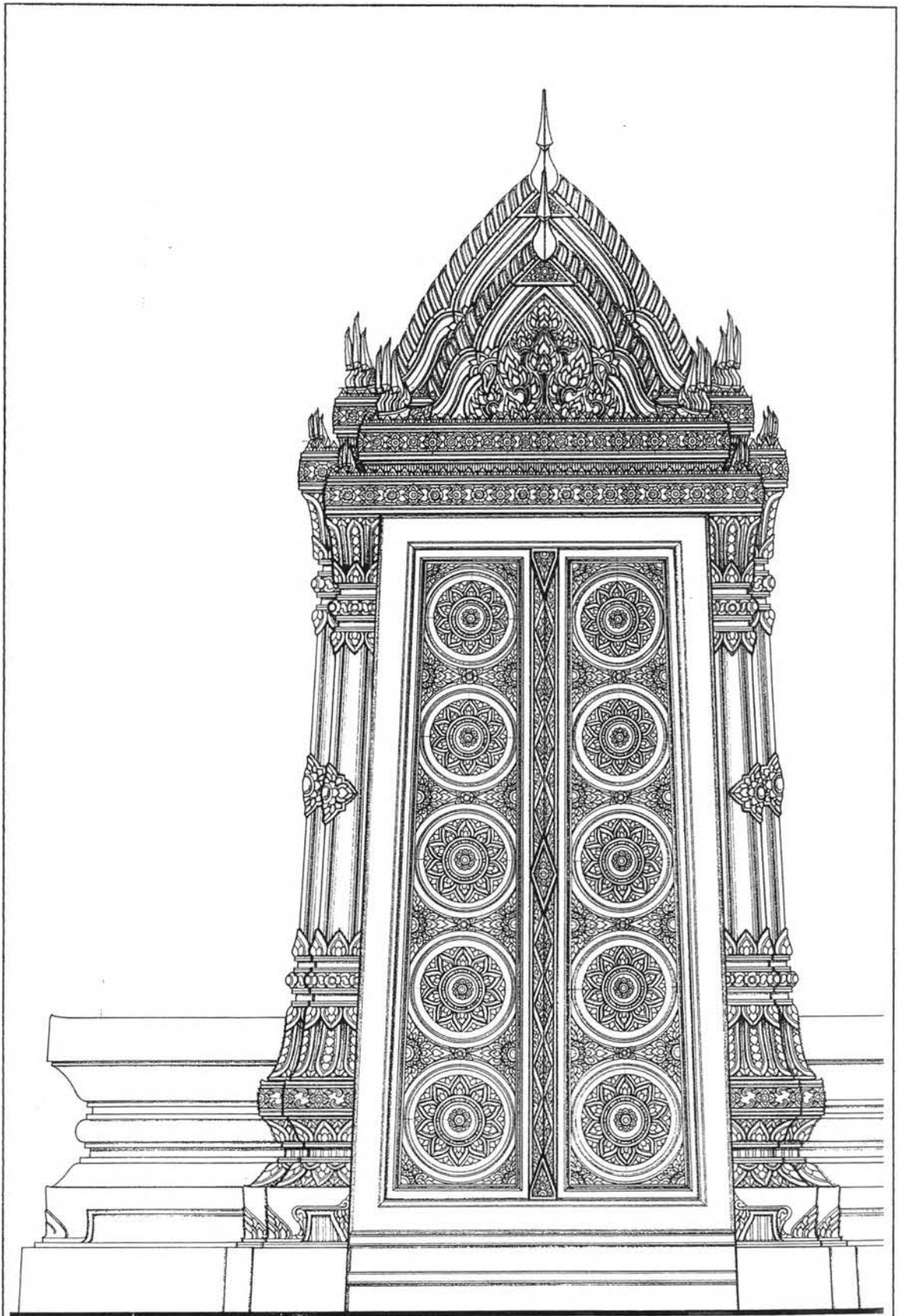
ภาพลายเส้นที่ 11 รูปตั้งพระอุโบสถ ด้านขวา

0.0 0.5 1.0 2.5 5.0

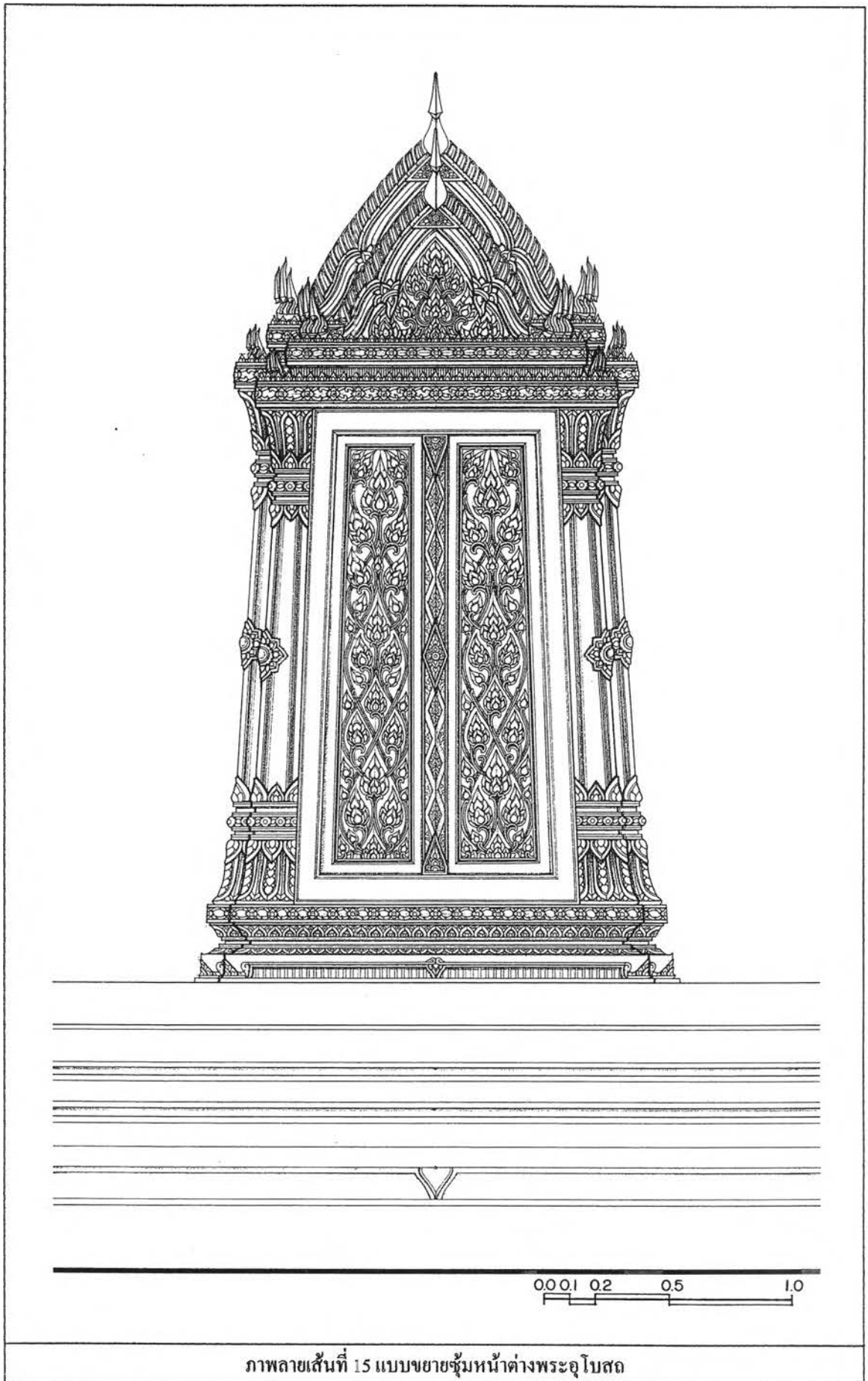
ภาพลายเส้นที่ 12 รูปคิ่งหมู่พระเจดีย์

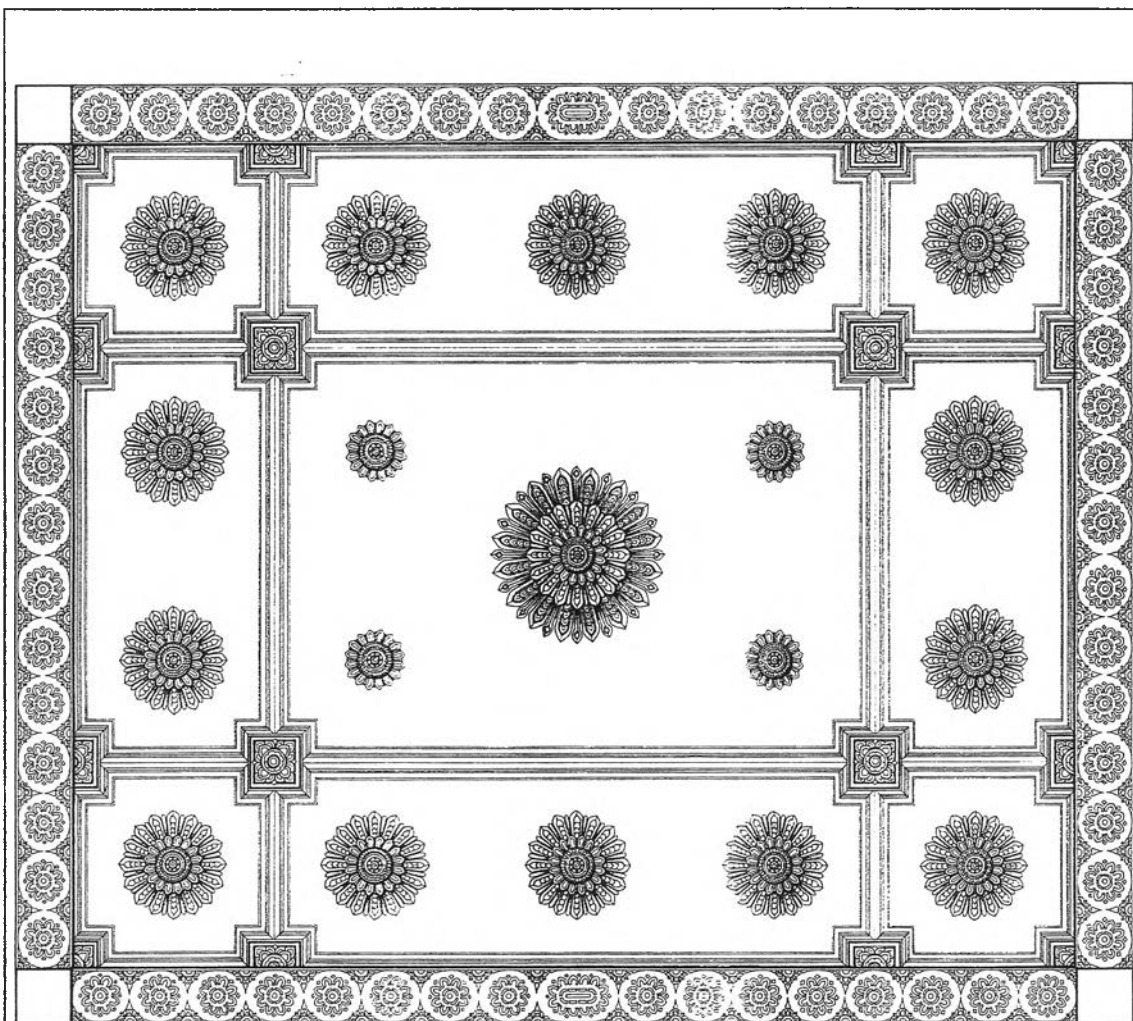

ภาพลายเส้นที่ 14 แบบชายชู้มประดู่พระอุโบสถ

ภาพลายเส้นที่ 15 แบบขยายซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถ

0.0 0.1 0.2 0.5 1.0

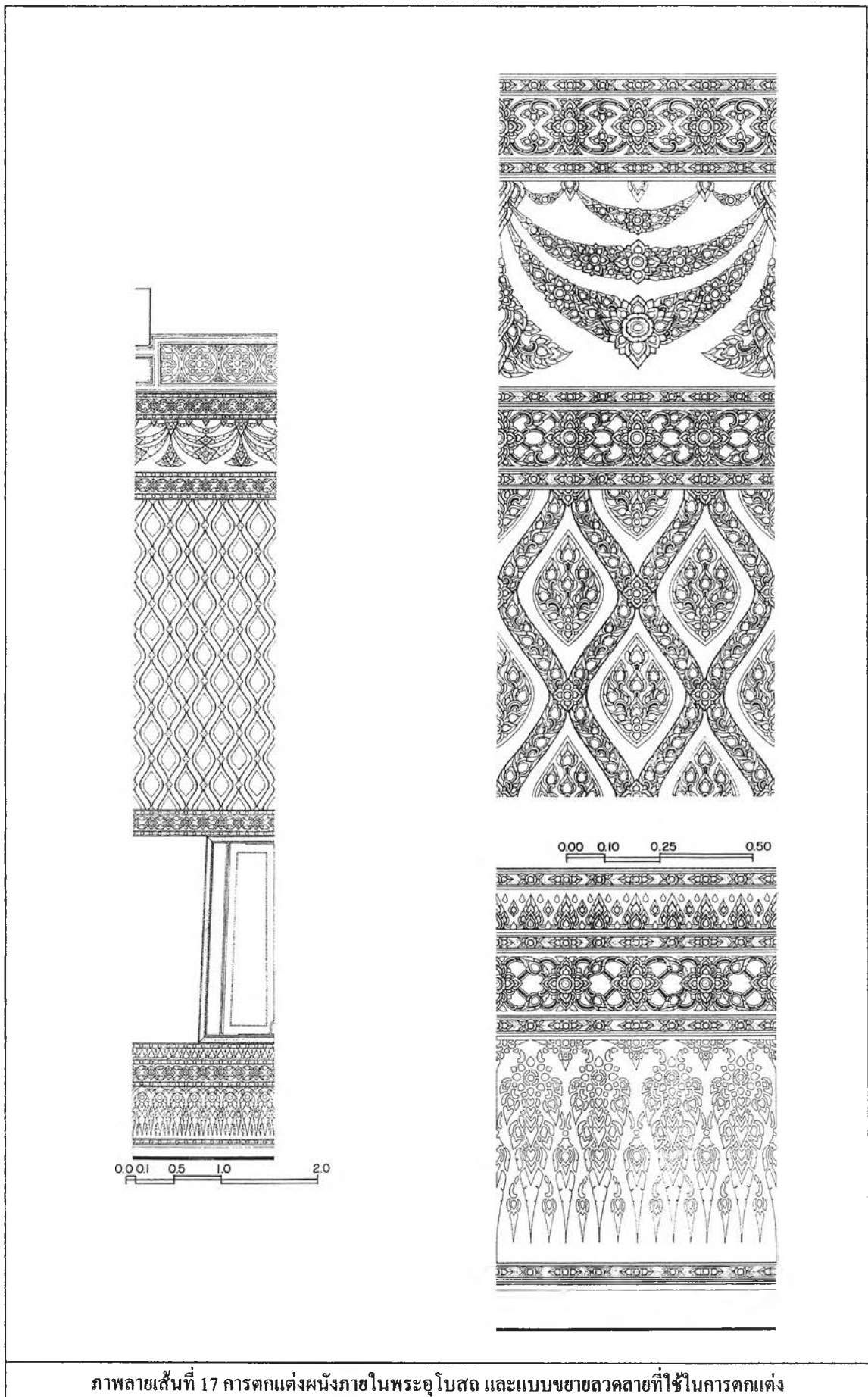

0.0 0.1 0.2 0.5 1.0

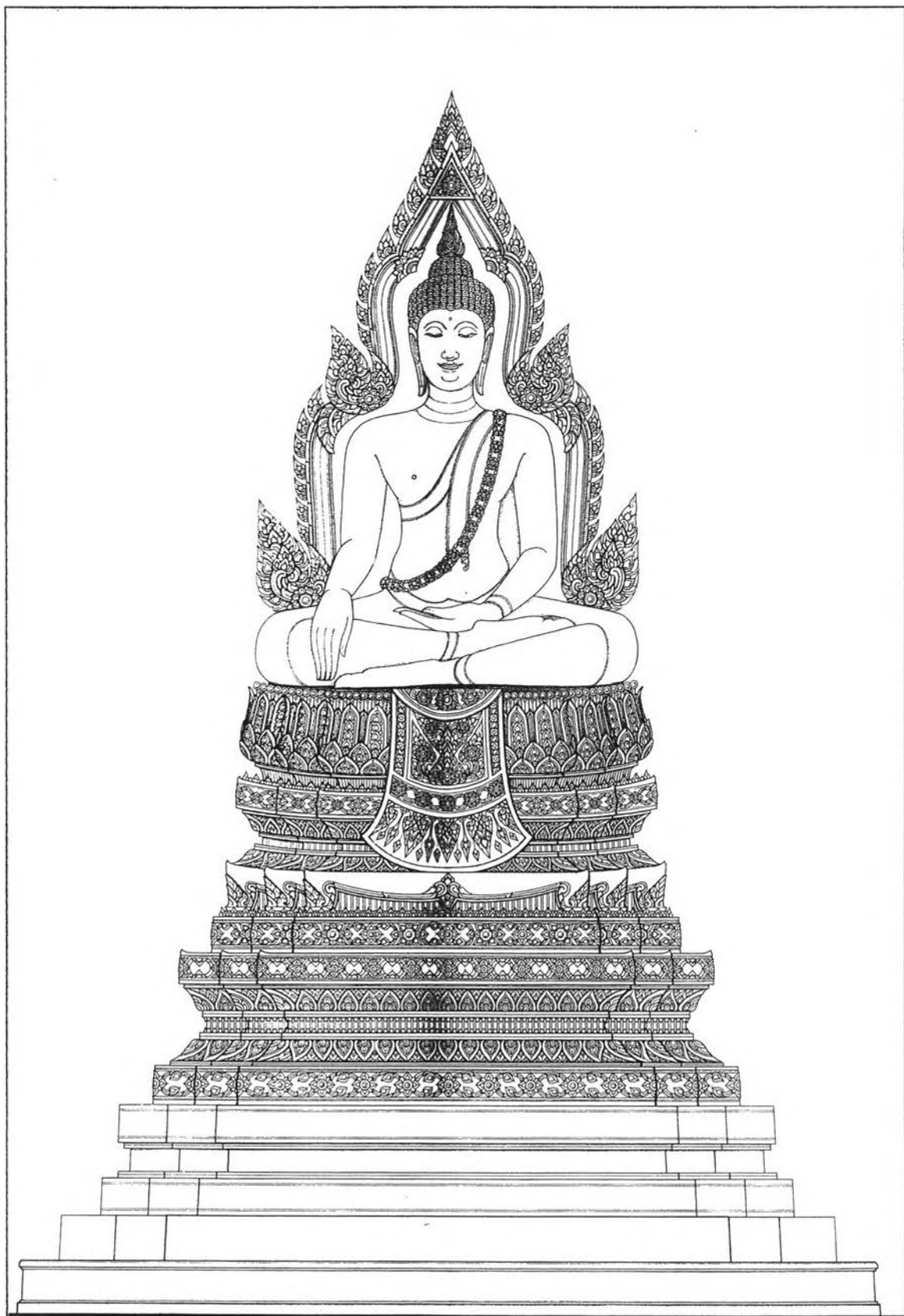

0.00 0.10 0.25 0.50

ภาพลายเส้นที่ 16 ผังการตกแต่งเพดานพระอุโบสถ แบบขชายดาวเพดาน และลวดลายตกแต่งชื่อ

ภาพลายเส้นที่ 17 การตกแต่งผนังภายในพระอุโบสถ และแบบขยายลวดลายที่ใช้ในการตกแต่ง

0.001 0.2 0.5 1.0

ภาพลายเส้นที่ 18 แบบขยายพระพุทธรูปประธาน ประดิษฐานเหนือรัตนบัลลังก์และฐานจุกจี
ภายในพระอุโบสถ

ภาพลายเส้นที่ 19 รูปตั้งบุษบกประดิษฐานพระพุทธรูปฉลองพระองค์ และแบบขยายพระพุทธรูปฉลองพระองค์

ภาพลายเส้นที่ 20 ทักษณียภาพโครงการ